

MÓN RURAL I IDENTITATS DE GÈNERE

UN ESTAT DE LA QÜESTIÓ DES DE LA GEOGRAFIA

Autora: **Mireia Garcia i González**

Directora: Mireia Baylina i Ferré

Màster en Estudis de Dones, Gènere i Ciutadania

Institut Interuniversitari d'Estudis de Dones i Gènere

Barcelona, juliol de 2016

***“There is no such thing as a single-issue struggle because
we do not live single-issue lives”***

Audre Lorde

ÍNDEX DE CONTINGUTS

1. INTRODUCCIÓ	1
1.1. Presentació.....	1
1.2. Objectius i estructura	1
2. OBJECTE D'ESTUDI.....	2
2.1. Món rural	2
2.2. Gènere	3
2.3. Interseccionalitat.....	4
3. METODOLOGIA.....	6
3.1. Període de revisió de publicacions	6
3.2. Selecció de revistes acadèmiques.....	6
3.3. Selecció d'articles.....	13
3.4. Articles seleccionats	17
3.5. Regions d'estudi i autories.....	21
4. ANÀLISI DE RESULTATS	24
4.1. Món rural, gènere i interseccionalitat (#1).....	24
4.2. Món rural, gènere i classe (#4)	28
4.3. Món rural, gènere i ètnia (#7).....	29
4.4. Món rural, dones/feminitats i ètnia (#8).....	31
4.5. Món rural, dones/feminitats i sexualitat (#11).....	35
4.6. Món rural, gènere i edat (#13)	36
4.7. Món rural, dones/feminitats i edat (#14).....	44
4.8. Món rural, homes/masculinitats i edat (#15).....	46
4.9. Món rural, homes/masculinitats i diversitat funcional (#18).....	51
5. DISCUSSIÓ I CONCLUSIONS.....	52
6. REFERÈNCIES	57

1. INTRODUCCIÓ

1.1. Presentació

El present treball final de màster correspon a un estat de la qüestió i ha de permetre indagar sobre les principals contribucions en la literatura acadèmica, principalment des de la Geografia, en el camp dels estudis de **gènere** sobre el **món rural** i les diferents categories de diferència **identitat**, posant més èmfasi en les aproximacions que parteixen d'una òptica interseccional.

Partint de la revisió bibliogràfica d'un nombre representatiu de publicacions aparegudes recentment, aquest estat de la qüestió presenta un balanç de les principals aportacions acadèmiques sobre el tema, les contextualitza i n'identifica quins són els principals temes que hi predominen. Es facilita, així, conèixer quines línies de recerca han estat desenvolupades i en quin grau i, també, quines altres línies són interessants i rellevants per a posteriors investigacions.

Així, aquest treball respon a la voluntat personal de saber *què, com, quan, qui i des d'on* s'ha estudiat aquest tema concret i d'interès per a possibles recerques futures.

1.2. Objectius i estructura

L'**objectiu** del present treball és conèixer **quin és l'estat de la recerca realitzada sobre les identitats de gènere al món rural que incorpori la perspectiva interseccional** i publicada entre el 2008 i el 2015.

El treball s'estructura en quatre parts diferenciades. En primer lloc, a l'**objecte d'estudi** s'introdueix la tríada de conceptes en que es basa la recerca: *món rural, gènere i interseccionalitat*. A continuació, a l'apartat **metodologia** es recull tot el procés seguit per a l'anàlisi bibliomètrica de la literatura sobre el tema, entrant-hi força en detall ja que s'entén que el mateix buidatge de la bibliografia diu molt sobre l'estat de la recerca sobre el tema. A **anàlisi de resultats** es presenten els continguts dels diferents textos seleccionats i que informen sobre les troballes sobre el tema durant els últims anys. Per últim, a **discussió i conclusions** es sintetitzen els resultats i es comparteixen les característiques generals de l'estat de la recerca realitzada i els seus principals buits o llacunes.

2. OBJECTE D'ESTUDI

2.1. Món rural

Rural o ruralitat són conceptes que remetent a una realitat complexa de definir i sobre la qual s'ha produït en gran quantitat des de la Geografia i altres ciències socials. Si bé al llarg de la literatura acadèmica contemporània en algunes ocasions el debat sembla més o menys superat, continua existint una certa falta de consens a l'hora de definir què és la ruralitat i, sobretot, quins espais són rurals. En un principi, existeix una ruralitat molt marcada per les formes d'ocupació del territori (no urbanitzat) i per unes determinades característiques socials territorials (baixa densitat i escassa població). Tanmateix, com a resultat de l'extensió de les activitats i formes de vida urbana per tot el territori, cada cop resulta més difícil definir on comença i on acaba el món rural (Garcia, 2011; Aldomà, 2015). En aquest sentit, en els darrers anys ha anat prenent força la concepció de la ruralitat entesa des d'una doble dimensió: material i com a representació social (Halfacree, 2006; Woods, 2011).

La concepció de l'espai rural des d'una perspectiva material entén els llocs com espais constantment produïts, reproduïts i parcialment transformats, i defineix la ruralitat a través dels processos significatius que operen a nivell local i que permeten distingir els espais rurals d'altres entorns no-rurals.

Per altra banda, la concepció de l'espai rural com una representació social entén el caràcter rural com imaginat, com una construcció mental i defuig de les representacions materialistes d'allò rural per presentar la ruralitat, que és entesa com una construcció social i la forma per la qual les persones atorguen una identitat al lloc i unes característiques socials, estètiques i ideològiques particulars (Baylina i Salamaña, 2006). En la línia de la ruralitat entesa com una representació social es troba el pensament de l'escola australiana en Geografia rural. De la mà d'autores com Barbara Pini i Lia Bryant, des d'Austràlia s'ha treballat a bastament la ruralitat en la seva relació amb altres conceptes com la diferència, l'alteritat i la desigualtat.

La idea d'idíl·lic rural permet definir la ruralitat a partir de determinats valors i conceptes presents en l'estereotipat imaginari social com natura, cohesió social, seguretat o harmonia. Uns conceptes que no són fixos sinó que fluctuen en funció del context espacial i temporal on sorgeixen i que fan que el significat de ruralitat canviï constantment. A més, aquest ideal de ruralitat és crucial per definir qui resta inclòs i qui exclòs dels espais rurals; davant aquesta reconstrucció hegemònica del que és rural, l'*altre* es presenta com no-idíl·lic i és invisibilitzat. La definició de l'*altre* ve donada per

les marcades relacions de poder i desigualtat que operen en el món rural, per la seva naturalesa exclouent i *genderitzada* (Little i Panelli, 2004). L'ideal de ruralitat respon a una concepció hegemònica molt concreta producte de les jerarquitzades relacions socials especialment pel que fa a l'ètnia, el gènere i la sexualitat, que fan que allò rural sigui blanc (*whiteness*), masculí i heterosexual, quedant excloses de la definició totes les desviacions a aquest model: dones, minories, persones immigrades o sexualitats no normatives, entre altres (McCullen, 2011).

2.2. Gènere

El gènere ha estat generalment aproximat en la Geografia des de la perspectiva feminista, adoptant la seves epistemologies i metodologies pròpies i realitzant una important contribució tant teòrica com pràctica: la consideració d'una nova variable, l'*espai*, de crucial importància per a la comprensió de les relacions de poder i diferència sota una premissa bàsica: gènere i lloc són variables que es constitueixen mútuament. L'espai és la dimensió on tenen lloc i on es representen les relacions de gènere i, alhora, és una categoria d'identitat en si mateix. El gènere és una categoria d'anàlisi fonamental en Geografia, com ho són la resta d'eixos de diferència, amb els que es constitueixen en mútua relació. Les relacions i pràctiques socials en el temps i en l'espai, juntament amb els significats que comporten, donen forma als llocs (Baylina i Salamaña, 2006).

La introducció de la perspectiva de gènere en Geografia es dona durant els anys 1970 en l'àmbit anglosaxó i en la dècada de 1980 a la Geografia espanyola, entrant en aquesta última, precisament per la via dels estudis de Geografia rural. Els primers treballs se centren exclusivament en les dones i la seva visibilització amb l'afany de contrarestar l'androcentrisme dominant en la disciplina, i ho fan posant l'atenció en el paper de les dones en les explotacions agràries i acabant per desenvolupar un important corpus teòric sobre la divisió sexual del treball en el món rural (Baylina i Salamaña, 2006). De fet, el treball ha estat un tema central durant bona part de la història de la Geografia rural, fet que explica que la perspectiva de gènere s'hagi introduït eminentment per aquesta via i que altres temes, com la relació del gènere amb tantes altres categories, hagin rebut una menor atenció.

2.3. Interseccionalitat

Els inicis d'aquest terme cal buscar-los en la dècada de 1980, quan els estudis feministes van passar de centrar-se en la dicotomia del gènere a la consideració d'altres diferències i desigualtats entre les dones. I cal buscar-los, també, en un context molt concret: el de la situació de les dones negres als Estats Units d'Amèrica, i les múltiples opressions que interseccionen en la seva posició concreta en les relacions de poder i que les sotmeten en tant que dones i en tant que negres. Amb el concepte d'interseccionalitat, s'intentava donar resposta, així, a les mancances dels discursos feministes i antiracistes a l'hora de considerar les múltiples posicions d'opressió en que es trobaven les dones de color (Crenshaw, 1991).

Amb els anys, la perspectiva interseccional ha anat consolidant-se en bona part de les ciències socials per part de corrents feministes per tal de teoritzar les relacions entre diferents categories socials: gènere, raça, sexualitat, ètnia... Àmpliament teoritzada i treballada des dels estudis feministes a nivell internacional, no ha trobat, tanmateix, la mateixa representació en la Geografia feminista ni en la Geografia rural.

En el camp de la Geografia feminista, els eixos de diferència s'afronten, en general, en termes de binarismes i de forma aïllada, sense tenir en compte les múltiples interrelacions existents entre, per exemple, el gènere i altres identitats. Des d'una perspectiva additiva, la diferència és incorporada de tal manera que porta a parlar, per exemple, de dobles o triples opressions, i la converteix en categories compostes. Aquesta conceptualització de la diferència assumeix com a normativa una identitat blanca, heterosexual i masculina a la que s'afegeixen les altres identitats (Bryant i Pini, 2009).

Si bé l'aposta per la teoria interseccional ja es troba relativament consolidada en bona part de les ciències socials, en el camp de la Geografia encara no s'ha desenvolupat plenament ni s'ha contribuït a la seva teorització amb una de les grans aportacions que la disciplina té com a potencial: la de la comprensió del significat de l'espai en els processos de subjectivització (Valentine, 2007). Davant aquest escenari, i amb la voluntat de superar les aproximacions tradicionals de la Geografia feminista basades en l'anàlisi de les relacions entre identitats diferenciades de manera massa essencialista, interpretant les identitats com un conjunt de diferències concretes i separades que se sumen les unes a les altres, la teoria de la interseccionalitat s'erigeix com el marc teòric de referència per desenvolupar el pensament geogràfic sobre les relacions entre múltiples categories.

Valentine (2007) considera la interseccionalitat com una de les formes més efectives de la geografia feminista per afrontar qüestions de poder i desigualtats socials en la Geografia, la qual, per la seva banda, pot contribuir molt positivament a l'avenç de la teorització sobre la interseccionalitat a partir del reconeixement del significat de l'espai en els processos de subjectivització. L'autora parteix de sis històries sobre una mateixa narrativa per exemplificar com les identitats es construeixen de manera diferent en contextos espacials canviants, com són diferents institucions socials com la família i la feina. En aquest escenari, el poder opera com a discurs i estructura hegemònica que exclou i inclou en aquests contextos espacials. Així, l'espai esdevé una important dimensió de la interseccionalitat en la construcció de subjectivitats i reforça la contribució teòrica que es pot fer des del camp de la Geografia.

Per la seva banda, McDowell (2008) aposta per la utilització de múltiples aproximacions categòriques a la interseccionalitat per tal de centrar-se en l'estructura, la cultura i la subjectivitat, interacció, agència i resistència. Per exemple, explora les identitats de gènere, sexualitat i raça de migrants treballadors, patrons i clients, i les respectives interaccions entre ells situades en diferents contextos ocupacionals. Tot això per analitzar la manera com els i les participants negocien, resisteixen o accepten les identitats hegemòniques en el context d'anàlisi de processos i pràctiques del capitalisme global.

3. METODOLOGIA

Per a la realització del present estat de la qüestió s'ha partit d'una anàlisi bibliogràfica d'un bon nombre de publicacions d'abast nacional i internacional que s'aproximen a la temàtica del gènere i/o el món rural, pertanyents principalment a l'àmbit de la Geografia però també de disciplines afins, dins el període comprès entre els anys 2008 i 2015.

3.1. Període de revisió de publicacions

La delimitació d'aquest període de publicació de 8 anys queda justificada, per una banda, per la voluntat d'analitzar les publicacions més recents i, per tant, de major actualitat al llarg d'un període de temps relativament estès que permeti extreure una visió general de l'estat de la qüestió. Per altra banda, l'establiment de l'any d'inici en el 2008 respon a l'interès especial d'analitzar l'impacte de l'article de Gil Valentine (2007)¹, que va posar sobre la taula la necessitat que la Geografia contribuís a la teorització i la pràctica sobre la interseccionalitat des d'una de les seves majors fortaleeses: la incorporació de l'espai des de la seva doble concepció com a dimensió i com a variable constituent.

3.2. Selecció de revistes acadèmiques

Bona part de les revistes seleccionades corresponen a revistes anglosaxones ja que són majoria en els estudis culturals en Geografia. Tanmateix, amb l'objectiu de fugir de l'hegemonia anglosaxona en aquest camp i donar una visió més completa de la producció bibliogràfica sobre el tema, s'han seleccionat igualment revistes d'altres països, posant un èmfasi especial en revistes francòfones i també espanyoles.

La selecció de revistes s'ha realitzat a partir de la revisió de 128 revistes catalogades com a revistes de Geografia, d'Estudis de Gènere o també Sociologia. Les revistes de partida d'àmbit internacional han estat extretes del llistat de revistes catalogades com de Geografia als informes sobre els índexs de citació i factor d'impacte elaborats per la companyia avaluadora Thomson Reuters, descartant aquelles publicacions especialitzades en camps com la Geografia física o la cartografia. S'ha procedit de la mateixa manera per al llistat equivalent de revistes catalogades com d'Estudis de

¹Valentine, Gil (2007) "Theorizing and researching intersectionality: a challenge for feminist geography", *The Professional Geographer*, 59 (1), pp. 10–21.

Dones, seleccionant així algunes publicacions que s'han considerat afins a l'objecte d'estudi. Per altra banda, s'han cercat les revistes que publiquen els principals departaments de Geografia i associacions i societats de Geografia de l'Estat Espanyol i de països propers com França, Portugal i Itàlia. S'han inclòs igualment revistes emergents que no corresponen a cap dels criteris descrits però queresulten de gran interès, especialment per la posició des d'on sorgeixen, als marges de l'hegemonia anglosaxona que caracteritza el camp d'estudi, com és el cas de les revistes llatinoamericanes. La Taula 1 recull el llistat total de la selecció inicial de revistes.

Del total de 128 revistes inicialment seleccionades, un 50,8% (65) corresponen a revistes anglosaxones, un 23,4% a revistes espanyoles (30), un 14,9% (19) a revistes francòfones i un 10,9% (14) a revistes d'Itàlia, Portugal, Alemanya o Amèrica Llatina.

Taula 1. Revistes

Títol	País d'edició	Títol	País d'edició	Títol	País d'edició
Acme. An international e-journal for critical geographers	Canadà	Espaces et sociétés	França	Migraciones	Estat Espanyol
Ager. Revista de Estudios sobre despoblación y desarrollo rural	Estat Espanyol	Espaces, populations et sociétés	França	New Zealand Geographer	Nova Zelanda
Anales de Geografía de la Universidad Complutense	Estat Espanyol	Espacio, tiempo y forma. Geografía	Estat Espanyol	Norois	França
Annales de Géographie	França	Estudios Geográficos	Estat Espanyol	Norsk Geografisk Tidsskrift / Norwegian Journal of Geography	Noruega
Annals of Regional Science	Estats Units	Ethics, Place and Environment	Regne Unit	Papeles de Geografía	Estat Espanyol
Annals of the American Association of Geographers*	Estats Units	Eurasian Geography and Economics	Regne Unit	Papers	Estat Espanyol
Antipode. A radical journal of Geography	Regne Unit	European Journal of Women's Studies	Regne Unit	Papers in Regional Science	Estats Units
Applied Geograph	Regne Unit	European Planning Studies	Regne Unit	Poligonos. Revista de Geografía	Estat Espanyol
Applied Spatial Analysis and Policy	Països Baixos	European Urban and Regional Studies	Regne Unit	Population, Space and Place	Estats Units
Ar@cne	Estat Espanyol	Feminist Review	Regne Unit	Professional Geographer	Estats Units
Area	Regne Unit	Feminist Studies	Estats Units	Progress in Human Geography	Regne Unit
Australian Feminist Studies	Austràlia	Finisterra. Revista portuguesa de Geografia	Portugal	Regional Studies	Regne Unit
Australian Geographer	Austràlia	Frontiers. A Journal of Women Studies	Estats Units	Revista de Estudios Andaluces	Estat Espanyol
Biblio 3W. Revista bibliográfica de Geografía y Ciencias Sociales	Estat Espanyol	Gender and Society	Estats Units	Revista de Estudios Regionales	Estat Espanyol
Boletim da Sociedade de Geografia de Lisboa	Portugal	Gender, Place and Culture. A Journal of Feminist Geography	Regne Unit	Revista de Geografia	Estat Espanyol
Boletín de la Asociación de Geógrafos Españoles	Estat Espanyol	Géocarrefour	França	Revista de Geografía Norte Grande	Xile
Boletín de la Real Sociedad Geográfica	Estat Espanyol	Geofocus	Estat Espanyol	Revista Latino-Americana de Geografía e Género	Brasil
Bolletí de Geografia Aplicada	Estat Espanyol	Geoforum	Regne Unit	Révue de Géographie Alpine	Suïssa
Bollettino della Società Geografica Italiana	Itàlia	Geografisk Tidsskrift / Danish Journal of Geography	Dinamarca	Revue Géographique de l'Est (RGE)	França
Cadernos de Geografia	Portugal	Geographical Journal	Estats Units	Rivista Geografica Italiana	Itàlia
Cahiers de Géographie du Québec	Canadà	Geographical Analysis	Estats Units	Rural Society	Austràlia
Cahiers d'Outre-Mer: Révue de Géographie de Bourdeaux	França	Geographical Research	Estats Units	Rural Sociology	Estats Units
Cambridge Journal of Regions Economy and Society	Regne Unit	Geographical Review	Estats Units	Scottish Geographical Journal	Regne Unit
Canadian Geographer/Géographe Canadien	Canadà	Geographica	Estat Espanyol	Scripta Nova	Estat Espanyol
Children's Geographies	Regne Unit	Géographie et cultures	França	Serie Geográfica	Estat Espanyol
Cities. The International Journal of Urban Policy and Planning	Estats Units	Geography	Regne Unit	Sex Roles	Estats Units
Ciudad y Territorio. Estudios Territoriales	Estat Espanyol	Geoinova	Portugal	Social and Cultural Geography	Regne Unit
Cuadernos de Geografía de la Universidad de Valencia	Estat Espanyol	Geotema	Itàlia	Sociologia Ruralis	Estats Units
Cuadernos de Investigación Geográfica	Estat Espanyol	Geo-Working Papers	Portugal	South African Geographical Journal	Regne Unit
Cuadernos Geográficos de la Universidad de Granada	Estat Espanyol	Hérodote. Révue de Géographie et de Géopolitique	França	Space and Culture	Estats Units
Cultural Geographies	Regne Unit	Inforgéo	Portugal	Spaces et Sociétés	França
Cybergeo. Revue Européenne de Géographie	França	International Journal of Urban and Regional Research	Estats Units	Storia e Geografia	Itàlia
Differences. A Journal of Feminist Cultural Studies	Regne Unit	Investigaciones Geográficas	Estat Espanyol	Sud-Ouest Européen. Révue géographique des Pyrénées et du Sud-Ouest	França
Documents d'Anàlisi Geográfica	Estat Espanyol	Journal of Cultural Geography	Estats Units	Territoire en mouvement	França
Economic Geography	Estats Units	Journal of Economic Geography	Regne Unit	Tijdschrift voor Economische en Sociale Geografie	Estats Units
Emotion, Space and Society	Països Baixos	Journal of Gender Studies	Regne Unit	Transactions of the Institute of British Geographers	Regne Unit
Environment and Planning A	Regne Unit	Journal of Geography	Estats Units	Travail, Genre et Sociétés	França
Environment and Planning B	Regne Unit	Journal of Rural Studies	Regne Unit	Treballs de la Societat Catalana de Geografia	Estat Espanyol
Environment and Planning C	Regne Unit	Journal of Youth Studies	Regne Unit	Urban Geography	Regne Unit
Environment and Planning D - Society & Space	Regne Unit	L'Espace Géographique	França	Urban Studies	Regne Unit
Erde	Alemanya	L'Information Géographique	França	Women Studies International Forum	Regne Unit
Erdkunde	Alemanya	Lurralde. Investigación y espacio	Estat Espanyol	Xeográfica. Revista de xeografía, territorio e medio ambiente	Estat Espanyol
Ería	Estat Espanyol	Méditerranée. Révue Géographiques des Pays Méditerranéens	França		

Font: elaboració pròpia

Després de la revisió de la temàtica que engloba cada una d'aquestes 128 revistes, i seguint els criteris de restringir-se a aquelles que treballen temes relacionats amb el món rural o els estudis de gènere, s'han seleccionat un total de **46 revistes** per a revisar exhaustivament les seves publicacions durant el període pres com a referència. D'aquestes 46 revistes, un 54,3% (25) es tracta de revistes anglosaxones, un 21,7% (10) a revistes francòfones, un 13% (6) a revistes espanyoles, un 4,3% (2) a revistes llatinoamericanes, un 4,3% (2) a portugueses i un 2,1% (1) a italianes.

Per una banda, s'han seleccionat revistes d'àmbit internacional reconegudes tant en el camp de la Geografia rural com cultural i feminista, assegurant així l'accés a les publicacions capdavanteres sobre el món rural i els estudis de gènere en Geografia i també en Sociologia rural. Per altra banda, la selecció no s'ha limitat al criteri primari de seleccionar les que tracten temes de ruralitat o gènere sinó que, aprofitant la detecció d'un creixent interès i presència d'articles que tracten la temàtica rural en revistes de Geografia humana, s'han seleccionat també revistes de referència internacional de caràcter innovador, que són plataforma dels avenços de la disciplina, i de revistes d'altres temàtiques com, per exemple, les de Geografia econòmica o urbana. De la mateixa manera, s'han prioritzat algunes revistes de Geografia social i cultural de recent creació i especialitzades en un dels eixos de diferència en concret, l'edat, que resulten de gran interès per al present estudi. Paral·lelament, s'han seleccionat les revistes més representatives de l'Estat Espanyol, França, Itàlia i Portugal que coincideixen, en general, amb les publicacions dels departaments universitaris de Geografia més destacats de cada país.

Les revistes anglosaxones representen més de la meitat de les seleccionades. Són les capdavanteres i les que dominen clarament en els estudis culturals i socials, especialment en Geografia. Amb tot, s'ha intentat donar visibilitat a publicacions d'altres països sovint a l'ombra de l'hegemonia anglosaxona, malgrat no siguin revistes tan especialitzades i es centrin més en els estudis, sovint regionals, dels respectius àmbits geogràfics. Entre les anglosaxones s'han prioritzat les revistes de Geografia cultural i social, com les reconegudes *Gender, Place and Culture*, *Cultural Geographies*, *Space and Culture* o *Social and Cultural Geography*, així com també les especialitzades en estudis rurals com *Journal of Rural Studies*, *Rural Sociology* o *Sociologia Ruralis*.

En relació a les revistes francòfones que s'han escollit, s'han prioritzat les publicacions més especialitzades en temàtiques afins a l'objecte d'estudi, com *Espaces et Sociétés*

o *Géographie et Cultures*, així com també altres més generalistes com *Cahiers de Géographie du Québec* o la indexada *Révue de Géographie Alpine*.

Les revistes espanyoles seleccionades presenten un caire generalista, com força revistes de la Geografia espanyola. Això es deu bàsicament al fet que la majoria corresponen a publicacions dels principals departaments de Geografia de les universitats i d'associacions de Geografia. Entre aquestes destaquen revistes indexades com el *Boletín de la Asociación de Geógrafos Españoles* i *Scripta Nova*, i d'altres capdavanteres com *Documents d'Anàlisi Geogràfica* o la sociològica *Papers*.

Pel que fa a les revistes d'altres àmbits, destacar que s'han seleccionat les revistes de les societats geogràfiques d'Itàlia i Portugal, enteses com les més representatives de cada país. En l'àmbit llatinoamericà, en canvi, s'ha optat per escollir una consolidada revista de rellevància internacional, la indexada *Revista de Geografía Norte Grande*, i una revista molt més jove però de creixent projecció en el camp dels estudis de gènere en Geografia com és la *Revista Latinoamericana de Geografía e Género*.

En les taules 2 a 7 es mostra la relació i característiques principals de les 46 revistes seleccionades per a l'anàlisi bibliomètrica, presentades de manera separada segons l'àmbit territorial al que pertanyen.

Taula 2. Revistes seleccionades i revisades. Revistes anglosaxones

Títol	Editor	Inici d'edició	País d'edició	Números publicats 2008-2015
Acme. An international e-journal for critical geographers	University of British Columbia	2003	Canadà	26
Annals of the American Association of Geographers	American Association of Geographers	1911	Estats Units	44
Antipode. A radical journal of Geography	Antipode Foundation	1969	Regne Unit	41
Australian Geographer	Geographical Society of New South Wales	1928	Austràlia	32
Children's Geographies	Taylor & Francis (Routledge)	2003	Regne Unit	33
Cities. The International Journal of Urban Policy and Planning	Elsevier	1983	Estats Units	58
Cultural Geographies	Sage Publications	1994	Regne Unit	32
Emotion, Space and Society	Elsevier	2008	Països Baixos	26
Environment and Planning D - Society & Space	Sage Publications	1983	Regne Unit	48
European Urban and Regional Studies	Sage Publications	1994	Regne Unit	32
Gender, Place and Culture. A Journal of Feminist Geography	Taylor & Francis (Routledge)	1994	Regne Unit	58
Geoforum	Elsevier	1970	Regne Unit	54
Journal of Cultural Geography	Taylor & Francis (Routledge)	1980	Estats Units	24
Journal of Gender Studies	Taylor & Francis (Routledge)	1991	Regne Unit	34
Journal of Rural Studies	Elsevier	1985	Regne Unit	34
Journal of Youth Studies	Taylor & Francis (Routledge)	1998	Regne Unit	62
Norsk Geografisk Tidsskrift / Norwegian Journal of Geography	Norwegian Geographical Society	1926	Noruega	36
Progress in Human Geography	Sage Publications	1977	Regne Unit	48
Regional Studies	Regional Studies Association	1967	Regne Unit	84
Rural Society	Centre for Rural Social Research	1991	Austràlia	22
Rural Sociology	Rural Sociological Society	1937	Estats Units	32
Social and Cultural Geography	Taylor & Francis (Routledge)	2000	Regne Unit	64
Sociologia Ruralis	European Society for Rural Sociology	1960	Estats Units	32
Space and Culture	Sage Publications	1997	Estats Units	32
Transactions of the Institute of British Geographers	Royal Geographical Society	1997	Regne Unit	32

Font: elaboració pròpia

Taula 3. Revistes seleccionades i revisades. Revistes francòfones

Títol	Editor	Inici d'edició	País d'edició	Númers publicats 2008-2015
Annales de Géographie	Institut de Sciences Humaines et Sociales du CNRS	1891	França	42
Cahiers d'Outre-Mer: Révue de Géographie de Bordeaux	Université de Bordeaux	1948	França	27
Cahiers de Géographie du Québec	Université Laval	1956	Canadà	23
Cybergeo. Revue Européenne de Géographie	Centre Nationale de la Recherche Scientifique	1996	França	8
Espaces et sociétés	Université Paris Ouest	1970	França	24
Espaces, populations et sociétés	Université de Lille 1	1983	França	20
Géocarrefour	Association des Amis de la Revue de Géographie de Lyon	1926	França	26
Géographie et cultures	Paul Claval	1992	França	29
Révue de Géographie Alpine	Institut de Géographie Alpine	1913	Suïssa	32
Travail, Genre et Sociétés	Université Paris Descartes	1999	França	16

Font: elaboració pròpia

Taula 4. Revistes seleccionades i revisades. Revistes espanyoles

Títol	Editor	Inici d'edició	País d'edició	Númers publicats 2008-2015
Ager. Revista de Estudios sobre despoblación y desarrollo rural	Centro de Estudios sobre despoblación y desarrollo de áreas rurales	2001	Estat Espanyol	13
Boletín de la Asociación de Geógrafos Españoles	Asociación de Geógrafos Españoles	1979	Estat Espanyol	24
Cuadernos de Geografía de la Universidad de Valencia	Departament de Geografia. Universitat de València	1964	Estat Espanyol	13
Documents d'Anàlisi Geogràfica	Departament de Geografia. Universitat Autònoma de Barcelona/Departament de Geografia. Universitat de Girona	1982	Estat Espanyol	23
Papers	Universitat Autònoma de Barcelona	1972	Estat Espanyol	32
Scripta Nova	Departament de Geografia Humana. Universitat de Barcelona	1997	Estat Espanyol	8

Font: elaboració pròpia

Taula 5. Revistes seleccionades i revisades. Revistes llatinoamericanes

Títol	Editor	Inici d'edició	País d'edició	Númers publicats 2008-2015
Revista Latino-Americana de Geografia e Gênero	Grupo do Estudos Territoriais	2010	Brasil	14
Revista de Geografía Norte Grande	Pontificia Universidad Católica de Chile	1974	Xile	24

Font: elaboració pròpia

Taula 6. Revistes seleccionades i revisades. Revistes portugueses

Títol	Editor	Inici d'edició	País d'edició	Númers publicats 2008-2015
Boletim da Sociedade de Geografia de Lisboa	Sociedade de Geografia de Lisboa	1876	Portugal	8
Finisterra. Revista portuguesa de Geografia	Centro de Estudios Geográficos. Universidade de Lisboa	1966	Portugal	16

Font: elaboració pròpia

Taula 7. Revistes seleccionades i revisades. Revistes italianes

Títol	Editor	Inici d'edició	País d'edició	Númers publicats 2008-2015
Rivista Geografica Italiana	Società di Studi Geografici	1894	Itàlia	32

Font: elaboració pròpia

3.3. Selecció d'articles

La selecció d'articles s'ha realitzat a partir de la consulta i anàlisi de tots i cadascun dels números publicats en les 46 revistes seleccionades durant el període comprès entre els anys 2008 i 2015, revisant un total de **1.474 números** on s'han publicat **14.130 articles** acadèmics.

Els articles han estat revisats a partir de l'anàlisi de l'índex de continguts dels respectius números de les revistes i s'han seleccionat aquells que presenten algun tipus de relació amb les temàtiques estudiades: *món rural*, *gènere* i els eixos de diferència *edat*, *ètnia*, *sexualitat*, *classe* i *diversitat funcional*, tant si tracten aquestes variables de manera conjunta, separades o parcialment combinades. L'elecció d'aquests eixos de diferència o identitat concrets i no uns altres es justifica per tractar-se, per una banda, de categories socials com la sexualitat i l'edat, més estudiades des

de la perspectiva interseccional en Geografia urbana i, per altra banda, de categories poc explorades en Geografia rural com són la classe, l'ètnia i la diversitat funcional (Bryant i Pini, 2011).

El resultat ha estat la selecció inicial d'un total de **109 articles** publicats en 22 revistes diferents. Així, en aquesta primera selecció han aparegut articles que tracten la temàtica d'interès de manera transversal o que tenen en compte una o les dues variables que han estat considerades com a bàsiques: *món rural* i *gènere*. No obstant això, com que totes dues són imprescindibles en el nostre estudi, s'han seleccionat els articles que tracten aquestes dues variables principals, formant un total de 79 articles.

Tanmateix, un segon exercici de sistematització ha fet que s'ometessin igualment tots aquells articles que tracten les dues variables bàsiques sense incloure una tercera variable. Aquest és el cas de 52 articles inicialment seleccionats i que han estat finalment omesos per tractar únicament les variables *món rural* i *gènere* (ja sigui sobre qüestions relacionades amb dones o feminitats -30 articles-, homes o masculinitats -5 articles-, o amb el gènere a nivell general -17 articles-).

D'aquesta manera, s'ha arribat a la selecció final d'un total de **27 articles** que **tracten els dos eixos considerats com a bàsics (*gènere* i *món rural*) en la seva intersecció amb una tercera variable (edat, ètnia, sexualitat, classe, diversitat funcional), o a l'explicitació de la consideració de la perspectiva interseccional, entenent que aquesta implica la inclusió de terceres variables.**

Els 27 articles finalment seleccionats pertanyen a **12 revistes** de les revisades. Tal i com es recull a la Taula 8, un 88,9% (24) dels articles seleccionats s'han trobat en revistes anglosaxones, essent quasi anecdòtica la proporció d'articles finalment seleccionats de revistes fora de l'àmbit anglosaxó i que pertanyen, en un 7,4% (2) a revistes espanyoles i en un 3,7% (1) a una revista d'àmbit llatinoamericà, editada al Brasil. Aquestes dades evidencien la flagrant hegemonia de les revistes anglosaxones en la producció de literatura sobre el tema estudiat però també en Geografia en general. Val a dir també que un 77,8% (21) dels articles es localitzen en revistes de Geografia i un 22,2% (6) en revistes de Sociologia.

Taula 8. Articles seleccionats per revistes

Revista	Disciplina	Articles	
Journal of Rural Studies	Geografia	7	25,9%
Gender, Place and Culture	Geografia	5	18,5%
Children's Geographies	Geografia	4	14,8%
Journal of Youth Studies	Sociologia	3	11,1%
Ager	Geografia	1	3,7%
Annals of the American Association of Geographers	Geografia	1	3,7%
Geoforum	Geografia	1	3,7%
Papers	Sociologia	1	3,7%
Revista Latino-Americana de Geografia e Gênero	Geografia	1	3,7%
Rural Sociology	Sociologia	1	3,7%
Social and Cultural Geography	Geografia	1	3,7%
Sociologia Ruralis	Sociologia	1	3,7%

Font: elaboració pròpia

Com s'ha esmentat a l'inici de l'apartat, un dels principals punts de partida de la present anàlisi bibliogràfica es basa en esbrinar la repercussió de l'article de Valentine (2007) en la literatura acadèmica posterior sobre l'estudi de la diferència des de la Geografia. A tal efecte, s'ha considerat interessant veure la distribució per anys dels articles seleccionats per identificar si s'ha donat algun tipus de concentració d'articles que justifiqui aquesta hipòtesi.

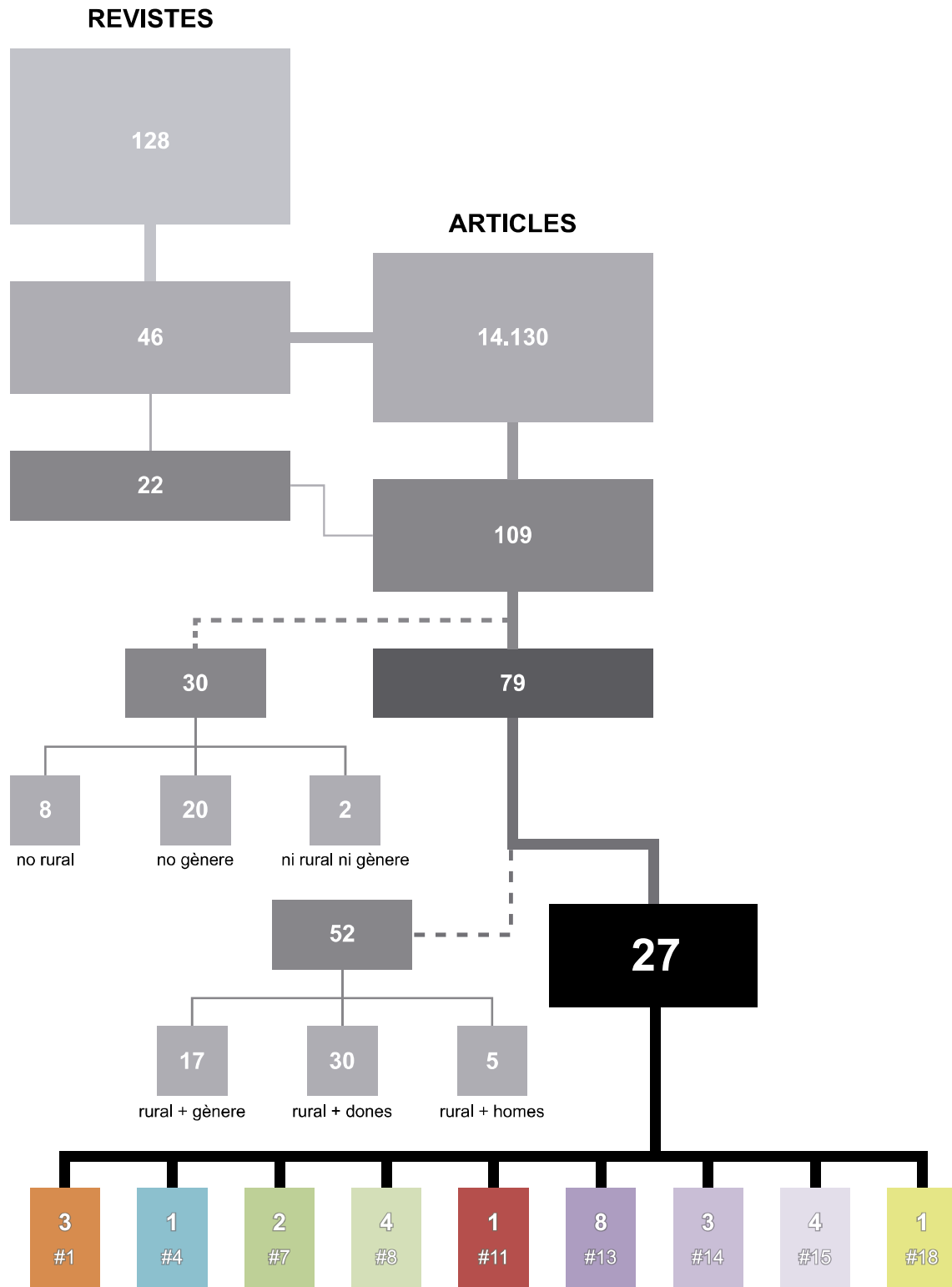
Taula 9. Articles seleccionats per anys

Any	Articles
2008	1
2009	5
2010	1
2011	5
2012	3
2013	3
2014	7
2015	2

Font: elaboració pròpia

A mode de resum, la Figura 1 mostra esquemàticament tot el procés de revisió i selecció de revistes i articles que ha resultat en la selecció final dels 27 articles que fonamenten el present estat de la qüestió.

Figura 1. Procés de selecció de revistes i articles

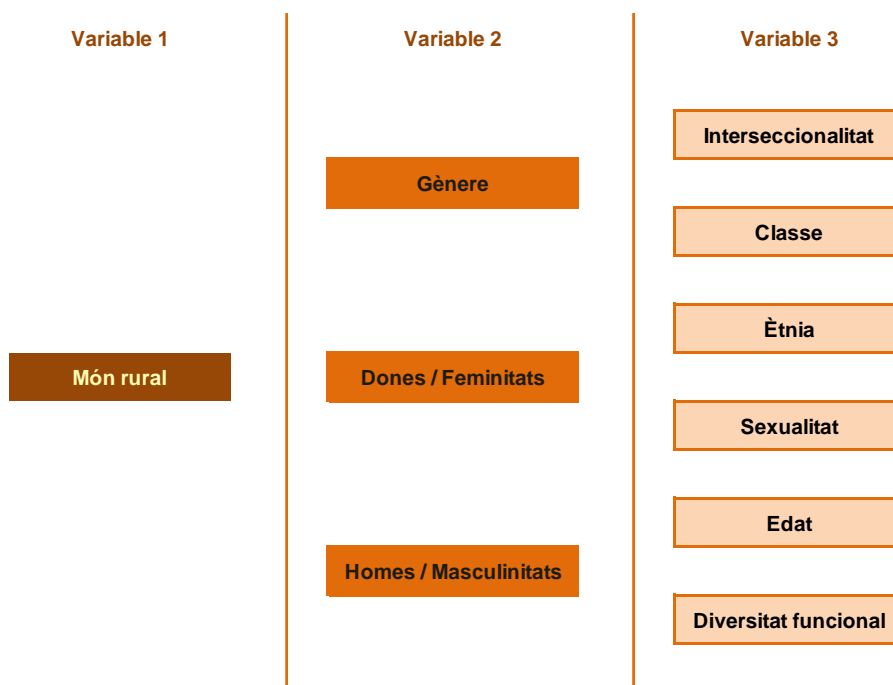
Font: elaboració pròpia

3.4. Articles seleccionats

Els **27 articles** finalment seleccionats tracten, com s'ha dit, les dues variables bàsiques de *gènere* i *món rural* en la seva conjunció amb una tercera, corresponent als eixos d'identitat *edat*, *ètnia*, *sexualitat*, *classe* i *diversitat funcional*.

Tot i el nombre relativament reduït d'articles, la gran diversitat de temàtiques que tracta aquesta selecció ha fet necessària una categorització dels articles en funció de la tercera variable. En el cas de la variable *gènere*, s'ha fet una triple distinció entre aquelles qüestions que tenen a veure amb el gènere de manera general, amb les dones i les feminitats, i amb els homes i les masculinitats. Pel que fa la tercera variable, es prioritzen els articles que evidencien de manera clara la consideració de la perspectiva *interseccional*, entenent que la seva inclusió implica la consideració d'una o més de les principals categories de diferència. Atenent a la tercera variable d'estudi, s'ha continuat la distinció dels articles en funció del seu tractament dels eixos d'identitat *classe*, *ètnia*, *sexualitat*, *edat* i *diversitat funcional*, de manera centrada i diferenciada tot i tenint present que en molts articles, sense explicitar la perspectiva interseccional, hi són tractats de manera combinada.

Figura 2. Variables considerades

Font: elaboració pròpia

D'aquesta manera, s'ha establert un total de **18 categories** que resulten de la combinació de les diferents formes possibles de les tres variables, a excepció de la variable *món rural*, que s'ha mantingut estàtica (Taula 10).

Taula 10. Categories establertes

Variable 1	Variable 2	Variable 3	Categoria
Món rural	Gènere	Interseccionalitat	#1
	Dones / Femininitats		#2
	Homes / Masculinitats		#3
Món rural	Gènere	Classe	#4
	Dones / Femininitats		#5
	Homes / Masculinitats		#6
Món rural	Gènere	Ètnia	#7
	Dones / Femininitats		#8
	Homes / Masculinitats		#9
Món rural	Gènere	Sexualitat	#10
	Dones / Femininitats		#11
	Homes / Masculinitats		#12
Món rural	Gènere	Edat	#13
	Dones / Femininitats		#14
	Homes / Masculinitats		#15
Món rural	Gènere	Diversitat funcional	#16
	Dones / Femininitats		#17
	Homes / Masculinitats		#18

Font: elaboració pròpia

En classificar els 27 articles seleccionats segons aquest criteri, s'han utilitzat **9 categories** de les 18 establertes, evidenciant la manca de literatura en la resta de camps. La Taula 11 recull el número d'articles que s'ubiquen en cadascuna d'elles. Els resultats mostren, en primer lloc, com dels 14.130 articles acadèmics revisats inicialment, només 3 articles recullen les tres variables proposades en el nostre estudi: *món rural*, *gènere* i *interseccionalitat*. En segon lloc, s'evidencia un predomini de textos que se centren en l'estudi de la diferència a partir de la variable *edat* (55,6% -15 dels articles seleccionats-), seguits dels que inclouen la variable *ètnia* (22,2% -6 articles-). I finalment, són pocs els articles que tracten la classe, la sexualitat i la diversitat funcional des d'una perspectiva de gènere al món rural, fet que contrasta amb l'interès

creixent que es registra sobre aquestes qüestions en altres àmbits d'estudi com el món urbà.

Taula 11. Categorització dels articles

Categoria	Variable 1	Variable 2	Variable 3	Número articles	
#1	Món rural	Gènere	Interseccionalitat	3	11,1%
#4	Món rural	Gènere	Classe	1	3,7%
#7	Món rural	Gènere	Ètnia	2	7,4%
#8	Món rural	Dones / Feminitats	Ètnia	4	14,8%
#11	Món rural	Dones / Feminitats	Sexualitat	1	3,7%
#13	Món rural	Gènere	Edat	8	29,6%
#14	Món rural	Dones / Feminitats	Edat	3	11,1%
#15	Món rural	Homes / Masculinitats	Edat	4	14,8%
#18	Món rural	Homes / Masculinitats	Diversitat funcional	1	3,7%

Font: elaboració pròpia

A la Taula 12 es mostra la categorització final i les principals característiques dels 27 articles seleccionats.

Taula 12. Articles seleccionats

Categoria	Tema	Autores	Títol	Any	Revista	Volum/número
#1	Món Rural - Gènere - Interseccionalitat	Sweeney, B.	<i>Producing liminal space: gender, age and class in northern Ontario's tree planting industry</i>	2009	Gender, Place and Culture	16 (5)
		Nightingale, A.	<i>Bounding difference: Intersectionality and the material production of gender, caste, class and environment in Nepal</i>	2011	Geoforum	42 (2)
		Perera-Mubarak, K.	<i>Positive responses, uneven experiences: intersections of gender, ethnicity, and location in post-tsunami Sri Lanka</i>	2013	Gender, Place and Culture	20 (5)
#4	Món Rural - Gènere - Classe	Bryant, L.; Pini, B.	<i>Gender, class and rurality: Australian case studies</i>	2009	Journal of Rural Studies	25 (1)
#7	Món Rural - Gènere - Ètnia	Ramzan, B. et al	<i>Experiencing and writing Indigeneity, rurality and gender: Australian reflections</i>	2009	Journal of Rural Studies	25 (4)
		Schmalzbauer, L.	<i>"Doing Gender," Ensuring Survival: Mexican Migration and Economic Crisis in the Rural Mountain West</i>	2011	Rural Sociology	76 (4)
#8	Món rural - Dones/Feminitats - Ètnia	Gualda Caballero, E.	<i>Migración circular en tiempos de crisis: mujeres de Europa del este y africanas en la agricultura de Huelva</i>	2012	Papers	97 (3)
		Soronellas, M. et al	<i>Inmigrar a Cataluña rural. Contextos de ruralidad y migraciones de mujeres extranjeras hacia pequeños municipios</i>	2014	Ager	16
		McGrath, B.; McGarry, O.	<i>The religio-cultural dimensions of life for young Muslim women in a small Irish town</i>	2014	Journal of Youth Studies	17 (7)
		Deb, A. et al	<i>'Man can't give birth, woman can't fish': gender dynamics in the small-scale fisheries of Bangladesh</i>	2015	Gender, Place and Culture	22 (3)
#11	Món Rural - Dones/Feminitats - Sexualitat	Pini, B. et al	<i>"Scary" heterosexualities in a rural Australian mining town</i>	2013	Journal of Rural Studies	32
#13	Món rural - Gènere - Edat	Dyson, J.	<i>Harvesting identities: youth, work and gender in the Indian Himalayas</i>	2008	Annals of the American Association of Geographers	98 (1)
		Lee, J.; Abbott, R.	<i>Physical activity and rural young people's sense of place</i>	2009	Children's Geographies	7 (2)
		Malheiros da Silva, C.	<i>Socialização e Modos de Ser Jovem em Área Rural na Bahia</i>	2011	Revista Latino-Americana de Geografia e Gênero	2 (2)
		Porter, G. et al	<i>Mobility, education and livelihood trajectories for young people in rural Ghana: a gender perspective</i>	2011	Children's Geographies	9 (3-4)
		Donkersloot, R.	<i>Gendered and generational experiences of place and power in the rural Irish landscape</i>	2012	Gender, Place and Culture	19 (5)
		Riley, M.	<i>'Moving on'? Exploring the geographies of retirement adjustment amongst farming couples</i>	2012	Social and Cultural Geography	13 (7)
		Farrugia, D. et al	<i>Emplacing young people in an Australian rural community: an extraverted sense of place in times of change</i>	2014	Journal of Youth Studies	17 (9)
		Grubbström, A. et al	<i>Balancing family traditions and business: Gendered strategies for achieving future</i>	2014	Journal of Rural Studies	35
#14	Món Rural - Dones/Feminitats - Edat	Foy-Phillips, P.; Lloyd-Evans, S.	<i>Shaping children's mobilities: expectations of gendered parenting in the English rural idyll</i>	2011	Children's Geographies	9 (3-4)
		Bell, S.; Aggleton, P.	<i>Economic vulnerability and young people's sexual relationships in rural Uganda</i>	2014	Journal of Youth Studies	17 (6)
		Norman, E.; Power, N.	<i>Stuck between 'the rock' and a hard place: rural crisis and re-imagining rural Newfoundland feminine subjectivities</i>	2015	Gender, Place and Culture	22 (1)
#15	Món Rural - Homes/Masculinitats - Edat	Bye, L.M.	<i>'How to be a rural man': Young men's performances and negotiations of rural masculinities</i>	2009	Journal of Rural Studies	25 (3)
		Haartsen, T.; Strijker, D.	<i>Rural youth culture: Keten in the Netherlands</i>	2010	Journal of Rural Studies	26 (2)
		Trell, E. et al	<i>Youth negotiation and performance of masculine identities in rural Estonia</i>	2013	Journal of Rural Studies	34
		Trell, E. et al	<i>'In summer we go and drink at the lake': young men and the geographies of alcohol and drinking in rural Estonia</i>	2014	Children's Geographies	12 (4)
#18	Món Rural - Homes/Masculinitats - Diversitat funcional	Roy, P. et al	<i>Help-seeking among Male Farmers: Connecting Masculinities and Mental Health</i>	2014	Sociologia Ruralis	54 (4)

Font: elaboració pròpia

3.5. Regions d'estudi i autories

Fer una ullada a les regions des de les quals es realitzen les recerques dels articles pot ser tan interessant i explicatiu, quan no més, que conèixer les regions sobre les que se centren els respectius articles.

La Taula 13 recull l'origen de les autores i autors dels 27 articles que ens ocupen, entenent com a origen no el país natal de les autores sinó el país de les universitats a les que estan adscrites i des d'on desenvolupen les seves recerques. Aquesta consideració ens permet constatar el gran predomini de les universitats occidentals, fet que corrobora una de les hipòtesis marcades al llarg de l'anàlisi: la latent hegemonia anglosaxona, en la producció de literatura de Geografia rural, herència, sense dubte, de nombrosos llegats colonials encara vigents. En conseqüència, és quasi anecdòtica en la selecció d'articles la presència d'autores de països fora del món anglosaxó, amb autores i autors de l'Estat Espanyol, Brasil i Ghana, presents aquests últims en un sol article signat conjuntament amb autores anglosaxones.

Taula 13. Àmbits geogràfics de les universitats de les autores

Regió	País	Número autores	Total autores
Europa	Irlanda	2	27
	Noruega	1	
	Països Baixos	5	
	Regne Unit	10	
	Suècia	3	
	Estat Espanyol	6	
Nord Amèrica	Canadà	9	11
	Estats Units	2	
Oceania	Austràlia	10	10
Àfrica	Ghana	6	6
Sud Amèrica	Brasil	1	1
TOTAL			55

Font: elaboració pròpia

Pel que fa a les regions sobre les que es basen les recerques destaca una major diversitat respecte l'origen de les autories. Tot i així, bona part dels articles (74%) es tracta de casos d'estudi centrats en països que es corresponen amb els països anglosaxons i europeus. Per tant, són pocs els articles que se centren en altres localitzacions i, en els que ho fan, s'intueix una certa relació amb països corresponents a antigues colònies anglosaxones, com és el cas de tots els països asiàtics i africans en que se centren aquests articles.

Taula 14. Àmbits geogràfics sobre els que es realitza la recerca

Regió	País	Articles	Total
Europa	Estònia	2	11
	Irlanda	2	
	Regne Unit	2	
	Estat Espanyol	2	
	Noruega	1	
	Països Baixos	1	
	Suècia	1	
Oceania	Austràlia	5	5
Àsia	Bangladesh	1	4
	Índia	1	
	Nepal	1	
	Sri Lanka	1	
Nord Amèrica	Canadà	3	4
	Estats Units	1	
Àfrica	Ghana	1	2
	Uganda	1	
Sud Amèrica	Brasil	1	1

Font: elaboració pròpia

Respecte a l'autoria dels articles seleccionats, la majoria es corresponen amb articles escrits conjuntament entre dos o més autores o autors. S'ha comptabilitzat un total de 55 autores i autors, 31 de les quals són dones i 24 homes (Taula 15). Respecte el sexe de les autories, s'evidencia el predomini de dones en els articles seleccionats, ja sigui d'autoria exclusivament femenina (48%) o mixta entre dones i homes (30%). Són pocs els articles signats només per homes (22%), fet que evidencia com els estudis de gènere ha estat un camp, tradicionalment, amb poca presència masculina.

Taula 15. Auries dels articles

Tipus autoria	Número autores	Articles	
Única	1	10	
Compartida	2	7	17
	3	8	
	5	1	
	8	1	

Total	Número autores
Total dones	31
Total homes	24

Autoria	Articles
Només dones	13
Només homes	6
Dones i homes	8

Font: elaboració pròpia

Per últim, cal destacar com 3 autores (Ellen-Marja Trell, Bettina van Hoven i Lia Bryant) i 1 autor (Paulus Huigen) han publicat dos articles, sempre d'autoria compartida, i 1 autora (Barbara Pini) signa un total de 3 dels articles seleccionats. En aquest sentit cal ressaltar la presència i rellevància respecte el tema d'estudi que ens ocupa, ja apuntada en la introducció, de l'obra més recent de les autores australianes Pini i Bryant.

4. ANÀLISI DE RESULTATS

A continuació es presenten els continguts i principals conceptes que desenvolupen els 27 articles seleccionats, agrupats en cada una de les 9 categories en que els articles han estat classificats. Els articles s'analitzen un per un per tal de poder explorar en profunditat quina és la seva aportació teòrica, conceptual i metodològica a l'anàlisi interseccional des de les geografies feministes.

4.1. Món rural, gènere i interseccionalitat (#1)

Sweeney, Brendan (2009) "Producing liminal space: gender, age and class in northern Ontario's tree planting industry", *Gender, Place and Culture*, 16 (5), pp. 569-586.

Sweeney explora de quina manera les dones i els homes **joves** experimenten diferents nivells de liminalitat i la manera com el gènere, l'edat i la classe interseccionen en les plantacions d'arbres del nord d'Ontario, Canadà. En aquest context, la liminalitat es percep a diversos nivells: espacial (entre espais productius i reproductius), d'edat (en l'impàs entre l'adolescència i l'etapa adulta), de gènere (en la convivència de models de masculinitat tradicional i també de noves feminitats) i rural (pel la presència de treballadors d'origen urbà en un context plenament rural).

En l'article es mostra com la naturalesa tradicionalment masculina del sector forestal, és transgredida per noies que són contractades com a mà d'obra en les plantacions d'arbres de manera quasi paritària al mateix temps que els nois i homes continuen representant masculinitats i valors considerats com a apropiats. Els homes troben en el treball a les plantacions d'arbres, la possibilitat de desplegar habilitats tradicionalment masculines, tot reproduint els símbols masculins propis de la cultura forestal. El control del medi ambient, de la natura salvatge, es converteix, tal i com es veurà repetidament en altres contextos, en una de les *performances* de masculinitat rural més recurrents. En aquest sentit, és interessant veure com les dones ocupen càrrecs tècnics intermedis ho fan adoptant determinats trets propis d'una masculinitat més viril, de manera que l'ambient i condicions de treball continuen estant genderitzades en masculí. Tanmateix, la seva motivació en ser contractades en aquesta feina té més a veure amb una voluntat de dissipar l'estereotip que el treball en aquest sector és una qüestió d'homes, contestant així, a mode de repte, l'assignació

tradicional de rols de gènere, a part de participar en una experiència autèntica i icònica.

En la majoria de treballs forestals, la transmissió de coneixements es realitza a través de la mentorització dels joves per part d'homes adults amb més experiència, relegant les dones a posicions marginals. En el cas de les plantacions, però, les dones amb un cert càrrec també tutoritzen altres dones. La importància de la variable *edat* recau, també, en la manera com el treball d'aquestes i aquests joves, treballadores temporeres d'origen urbà, de classe mitjana i amb estudis post-secundaris, pot ser considerat com un ritual de transició de l'adolescència cap a l'edat adulta. Així doncs, l'experiència d'una ruralitat generalment associada a valors masculins, es converteix en una iniciació a la vida adulta a través de la separació dels espais familiars, la rutina i les estructures socials hegemòniques de la seva vida quotidiana.

Aquesta transició rep, per altra banda, la influència directa de les concretes posicions de classe de les treballadores i treballadors. Les característiques socioeconòmiques concretes d'Ontario, on els recursos naturals i, per extensió, la riquesa i el poder, es concentren de manera desigual al llarg de l'estat, fa que les temporeres i temporers de les plantacions siguin considerats com les i els *altres*, i sovint marginats en la vida social local, com a resultat de les divisions de classe entre les regions més rica i més pobra de l'estat i entre el món rural i l'urbà, en termes generals.

El vector *classe* interactua de manera més evident amb l'edat en tant que la població contractada de manera temporal, de maig a agost, desestabilitza l'estigma instal·lat sobre els treballadors forestals d'aquesta indústria i que fa que la població local rebutgi participar-hi. Com es veurà més endavant, aquest és un fet recurrent en diverses zones de producció agrícola on el poc valor concedit al treball i sector primari per part dels residents locals, en moments de millors alternatives laborals i bonança econòmica, ha donat lloc a processos de substitució, també ètnica, de la mà d'obra i de la població.

A més, l'edat i la classe interseccionen repetidament amb el gènere i, de manera eminent, a través de la crisi de masculinitat derivada de processos de reestructuració econòmica i pèrdua de llocs de treball de sectors, com el forestal, tradicionalment considerats com masculins, i que dificulta als homes i nois reproduir els mateixos rols dels seus pares.

L'aproximació a aquesta realitat a partir del concepte de liminalitat permet escapar de categoritzacions binàries i facilita, doncs, el moviment entre les diferents categories i copsar les múltiples interseccions entre les variables *edat*, *gènere* i *classe*.

Perera-Mubarak, Kamashi N. (2013) “Positive responses, uneven experiences: intersections of gender, ethnicity, and location in post-tsunami Sri Lanka”, *Gender, Place and Culture*, 20 (5), pp. 664-685.

Perera-Mubarak i Kamashi examinen el rol i estratègies que han desenvolupat les **dones** en la recuperació socioeconòmica de dues comunitats rurals després del tsunami de 2004 a Sri Lanka. Partint de la idea que la seva capacitat de resposta davant les adversitats té molt a veure amb el context cultural i geogràfic, el text emfatitza la importància del lloc i la identitat ètnica en la construcció de noves pràctiques culturals.

La literatura sobre el tema ha demostrat com les dones, degut al seu estatus de subordinació social, pateixen més en els processos de recuperació socioeconòmica i ambiental que els homes. En un context de desastre, el fet de no posseir capital, mitjans de producció ni poder, es converteix en un greuge comparatiu respecte els homes i afegeix noves categories d'opressió, multiplicant la seva vulnerabilitat. No obstant això, des d'una perspectiva interseccional es mostra com, més enllà de la importància de la vulnerabilitat en les seves vides, les dones tenen una gran capacitat de resistir davant les adversitats. La identificació d'altres categories diferents a la del gènere permet comprendre millor com les dones vencen els impactes construïts socialment dels desastres naturals. D'aquesta manera, l'encreuament concret de cada una de les categories d'identitat que experimenten les dones, especialment l'ètnia i el lloc, definiran les estratègies que aquestes adopten en la recuperació de les comunitats després del tsunami. Les autores expliciten com, centrant-se en el lloc i l'ètnia com a eixos d'identitat, el seu text no pren en consideració altres categories d'identitat si bé sí es tenen en compte com interactuen amb altres identitats reconegudes com la classe, la masculinitat o l'espai.

Els laços familiars esdevenen crucials a l'hora de comprendre les relacions de suport entre les dones i, malgrat la seva invisibilitat, constitueixen una part essencial de la resiliència i xarxa de recursos en la recuperació d'una catàstrofe. Cal tenir en compte com les grans catàstrofes revelen les desigualtats socials, latents i silenciades en la vida quotidiana. En aquest escenari, les dones prenen un rol proactiu en establir estratègies com la mobilització de les xarxes familiars, el treball de cura, les activitats econòmiques i la participació en organitzacions comunitàries. El paper essencial de les dones com a proveïdores de cura en una societat de base patriarcal s'intensifica en un context de recuperació i, de manera més notable, en les dimensions emocionals que engloba sota el que les autores es refereixen com a treball emocional. La recuperació

de les llars després del desastre depèn, en bona mesura, del benestar físic i emocional dels seus membres i incrementa tant la càrrega de feina com la responsabilitat de les dones en la seva funció de provisió. A més, aquest treball surt de l'esfera de la llar per a arribar a més membres de la comunitat: gent gran, infants, persones amb diversitat funcional i altres parents i amistats més vulnerables. Per altra banda, el nou escenari ha comportat una major presència i visibilitat de les dones, normalment confinades a l'esfera del treball domèstic, en les activitats productives, tot i que amb diferències entre les comunitats ètniques i en funció de la religió predominant. Tots aquests canvis en la posició de les dones, especialment per la nova influència que té el gènere en cada categoria, es converteixen en eines potencials per a la transformació social.

El text contribueix al debat teòric sobre les experiències viscudes d'interseccionalitat en la Geografia feminista i mostra la rellevància d'aquesta perspectiva per a l'anàlisi i comprensió de les múltiples i canviants posicions que adopten les vides de les dones en contextos de catàstrofe. En aquest sentit, la interseccionalitat contribueix a evitar concepcions estàtiques i homogènies de les identitats, i a fugir de la categorització dicotòmica del gènere que tapa els efectes d'altres eixos de diferència en les experiències viscudes de les dones.

Nightingale, Andrea J. (2011) "Bounding difference: Intersectionality and the material production of gender, caste, class and environment in Nepal", *Geoforum*, 42 (2), 153-162.

Nightingale explora la manera com la representació de gènere, casta i altres eixos de diferència, especialment quan aquestes identitats es troben encarnades en el cos de les **dones**, difumina la distinció entre el que és material i el que és simbòlic. I ho fa a partir de l'estudi de dues castes al districte rural de Mugu, al Nepal, i d'unes experiències quotidianes concretes, la menstruació i el part, que encarnen en el cos les múltiples relacions de poder que oprimeixen les dones hindús.

Des de l'ecofeminisme polític es recalca la importància de la natura en la construcció i encarnació del gènere en el cos i, en contribució, la perspectiva interseccional permet mostrar com tant el gènere i la casta com l'ecologia són categories que estan interconnectades i són rellevants als processos ecològics. Així, l'autora constata com les subjectivitats i identitats són produïdes com a resultat dels nombrosos i encreuats exercicis de poder que es troben a la base de la societat i les economies. Les variables espai i ecologia es nodreixen d'unes dinàmiques de poder no lineals que operen en

múltiples direccions i que tenen conseqüències directes en els cossos i les subjectivitats. Les jerarquies socials al Nepal es manifesten en el paisatge en tant que les persones participen de pràctiques de treball que els permeten contestar, resistir o ajustar-se a determinades subjectivitats i models d'identitat, tant de gènere com de classe i casta.

Les restriccions normatives a que les dones hindús de Mugu estan subjectes quan menstruen o donen a llum mostren la interseccionalitat de casta, gènere, edat, espai i pràctica material que caracteritza la seva vida quotidiana. El part i la menstruació són subjectes a una pràctica patriarcal anomenada *chaupadi* que fa que les dones siguin expulsades de les cases i enviades a viure, aïllades, en estables (*goths*) durant els dies en que tenen la menstruació i fins a 20 dies després de donar a llum, en considerar que estan contaminades. D'acord amb l'autora, aquesta aparent contaminació de les dones, una pràctica contra la qual lluiten els moviments feministes nepalesos, ha de ser considerada com una tradició opressiva que margina les dones. En aquesta pràctica s'evidencia la importància de l'espai en la reproducció de les relacions de poder que oprimeixen a les dones però també en una paradoxal transgressió de les fronteres socials. La subversió de subjectivitat es dona, per exemple, quan una dona va als llocs que li són prohibits mentre el seu cos està "contaminat", però és paradoxal en el sentit que no resisteix la concepció del seu cos com un espai contaminat. Així, es fa palès com l'exercici de poder no és sempre directe i com els diferents intents de resistència que realitzen les dones sovint tendeixen a rebotar en elles, fent arrelar més les seves subjectivitats oprimides que no pas subvertint-les.

4.2. Món rural, gènere i classe (#4)

Bryant, Lia; Pini, Barbara (2009) "Gender, class and rurality: Australian case studies", *Journal of Rural Studies*, 25 (1), pp. 48-57.

Bryant i Pini evidencien en aquest article com la interrelació entre el gènere i la classe als espais rurals, contràriament als espais urbans, ha rebut ben poca atenció. Els estudis sobre gentrificació i reestructuració econòmica dels espais rurals no han incorporat, en general, la perspectiva de gènere, de la mateixa manera com les subjectivitats rurals no han estat conceptualitzades com una construcció de classe i de gènere. Amb l'afany d'omplir aquest buit, que és tant teòric com empíric, en l'anàlisi del gènere i la classe en els estudis rurals, l'article explora les interseccions entre **gènere**, **classe** i **ruralitat** i ho fa a partir de l'estudi de l'experiència viscuda i les narratives de

diferents famílies grangeres d' Austràlia. S'evidencia com en aquest context, la classe, més que un indicador en esferes com el treball, la propietat de béns o el consumisme, es troba inscrita emocionalment per mitjà de representacions de gènere, econòmiques i morals, i és representada a través de significants simbòlics i narratives culturals. Tal i com argumenten Bryant i Pini, els espais rurals tenen una empremta de gènere on la classe hi juga un paper essencial. Classe i gènere interseccionen contínuament al món rural per a definir-se recíprocament i permeten que la classe pugui ser entesa com un fenomen de gènere. Partint d'aquesta observació, doncs, és possible evidenciar la manera com la classe i el gènere interactuen per a invisibilitzar i discriminar algunes dones. Per altra banda, tot i que aquestes interseccions operen de manera semblant a com ho fan al món urbà, existeixen determinats aspectes materials i discursius de la ruralitat que la fan específica com, per exemple, la prevalença d'unitats reproductives i productives unificades al voltant de l'explotació agrària o l'hegemonia dels discursos tradicionals de gènere. Tot i fer una crida a la necessitat d'aprofundir en l'estudi de les múltiples interconnexions entre classe i gènere en contextos rurals, així com d'incorporar altres categories socials o eixos de diferència, les autores no es refereixen de manera explícita a la perspectiva interseccional com una aproximació útil a aquests objectius.

4.3. Món rural, gènere i ètnia (#7)

Ramzan, Bebe; Pini, Barbara; Bryant, Lia (2009) "Experiencing and writing Indigeneity, rurality and gender: Australian reflections", *Journal of Rural Studies*, 25 (4), pp. 435-443.

Ramzan et al contribueixen teòricament al coneixement sobre la ruralitat, el gènere i la **indigeneïtat**, per mitjà d'una pràctica d'investigació feminista participativa basada en la intervenció d'una participant de la recerca, Bebe Ramzan, en l'anàlisi de la ruralitat de l'Austràlia aborigen. Això permet a Lia Bryant i Barbara Pini realitzar, des d'un destacable exercici de reflexivitat i posicionalitat investigadora, una contribució a les teories del *whiteness* com a pràctica cultural amb implicacions en la pràctica investigadora i desestabilitzar, així, les representacions de la ruralitat en els estudis rurals blancs. El coneixement de Ramzan esdevé de gran interès per als estudis rurals feministes perquè col·loca la ruralitat en el centre de la seva experiència i permet aproximar-se a la ruralitat indígena australiana des d'una posició més legitimada que la de les feministes blanques. Aquest exercici treu a la llum els múltiples mecanismes colonials amb que el poder blanc ha discriminat, oprimit i invisibilitzat la població

indígena, la qual ha estat objectificada per la producció acadèmica i ha vist com el seu coneixement es marginava. El text constata com resulta impossible entendre la ruralitat en regions colonitzades sense reconèixer i renunciar a les lògiques de possessió i espoli de la sobirania patriarcal blanca. La veu de l'experiència de Ramzan permet veure com, si bé des de la producció feminista en estudis rurals es privilegia el gènere, per a la població indígena aquesta categoria és menys important que la seva identitat com a persones índigenes i persones rurals. El text, en definitiva, evidencia com des dels estudis feministes rurals s'ha tendit a mostrar poc interès en aquells col·lectius i, especialment, de dones, considerats com a forans (*outsiders*).

Schmalzbauer, Leah (2011) "Doing gender, ensuring survival: Mexian migration and economic crisis in the rural mountain West", *Rural Sociology*, 76 (4), pp. 441-460.

Schmalzbauer (2011) explora els impactes que la crisi econòmica ha generat en les **famílies immigrades** d'origen mexicà en zones rurals de Montana, al l'oest dels Estats Units, els matisos de gènere de les diferents estratègies d'adaptació de les famílies i la negociació dels rols de gènere que ha comportat. El nou escenari socioeconòmic ha implicat, en la majoria de casos, la incorporació de les dones al mercat de treball, fet que ha esdevingut una clara transgressió dels rols de gènere tradicionals. Les característiques de l'economia de la regió, basada eminentment en la construcció i l'agricultura, estructuren una tradicional divisió sexual del treball entre els membres de les famílies immigrades. Prèviament a la recessió econòmica, els homes solien trobar-se ocupats en treballs assalariats mentre les dones, relegades a l'esfera privada, s'encarregaven del treball reproductiu no remunerat. L'impacte en la indústria de la construcció de la crisi a partir de 2009 ha canviat el paisatge de gènere d'aquesta ruralitat i ha fet que la destrucció de llocs de treball masculins hagi donat pas a la incorporació de les dones rurals migrants a l'esfera pública a través del seu treball en sectors informals i precaris. L'accés de les dones al mercat de treball, però, no ha suposat cap canvi en la responsabilització del treball reproductiu de les famílies ni, per altra banda, en la representació del model de feminitat tradicional. És més, el major grau d'empoderament que el treball remunerat aporta a les dones immigrades coincideix amb un reforçament de les ideologies de gènere en tant que les dones, per mitjà de representacions de gènere apropiades, intenten protegir els sentiments i ideals de masculinitat dels homes. El resultat és una combinació paradoxal de transgressió i tradició de gènere que, en un espai rural, reforça altres aspectes de

relació social i comunitària. L'imaginari de l'idil·li rural, juntament amb la isolació social que provoquen les característiques geogràfiques de la regió, contribueixen al reforçament de valors familiars i relacions de gènere tradicionals, tant entre la població autòctona com entre la immigrada, que es troba així encara més desconnectada. Les dones immigrades mexicanes també consumeixen aquest idil·li a partir de les múltiples relacions, materials i simbòliques, que construeixen entre la ruralitat i el model de maternitat tradicional que s'encarna sota el model de "bona mare". Per la seva banda, els homes beuen d'aquest imaginari per a la consolidació del seu rol com a *breadwinners* i protectors familiars, complint així amb les expectatives intrínseques al model de paternitat de classe treballadora mexicana. En aquest context, les menors oportunitats que el món rural ofereix a les dones immigrades han dificultat, fins el moment de crisi, la transgressió de les diferències de gènere del patriarcat rural, on la classe social esdevé de gran importància.

4.4. Món rural, dones/feminitats i ètnia (#8)

Gualda, Estrella (2012) "Migración circular en tiempos de crisis. Mujeres de Europa del Este y africanas en la Agricultura de Huelva", *Papers*, 97 (3), pp. 613-640.

Gualda estudia els processos de substitució laboral i ètnica al camp de Huelva durant la temporada de recollida de maduixes, consecutius a un procés de progressiva **feminització** i substitució de la **mà d'obra agrícola**. Al concepte *migració circular* s'hi solen associar les migracions laborals i de temporada, freqüents en les economies i societats agrícoles, en que les treballadores i treballadors agrícoles es mouen temporalment entre origen i destí. Es tracta d'una migració no permanent on la idea de retorn és sempre present i té una durada, *a priori*, no gaire llarga. En aquest context, les dones immigrades assalariades s'han convertit en una part de la mà d'obra agrària de gran importància. En el cas del camp de Huelva, anteriorment a la feminització de la mà d'obra assalariada, s'havia produït un abandonament de la mà d'obra local en els treballs agrícoles com a resultat de majors i millors aspiracions laborals per a la població autòctona. Així, la demanda de mà d'obra agrícola va començar a ser coberta per mitjà de contractacions en origen, en primer lloc, d'homes i, més endavant, de dones. En el procés de substitució de la mà d'obra agrícola a Huelva s'ha registrat un triple relleu: d'homes autòctons per homes estrangers, d'homes estrangers per dones de l'est d'Europa (a partir de l'any 2000) i, en últim lloc, de dones de l'est d'Europa per dones africanes, especialment marroquines. Aquesta feminització de la mà d'obra

troba la causa en la concepció estereotipada com a mà d'obra menys conflictiva, més dòcil i controlable, alhora que més productiva. Tanmateix, la crisi econòmica iniciada l'any 2008 ha generat innegables impactes sobre l'economia i el món rural que, al seu torn, han repercutit en els mercats laborals locals i han donat peu a una problemàtica reincorporació de la població autòctona al treball agrícola. Tot i que les contractacions de persones estrangeres es marquen per una radical preferència per mà d'obra femenina, aquest no és el cas per a l'ocupació de població autònoma, on s'han prioritzat els homes. Amb tot, la major presència de població femenina ha generat nous impactes sociodemogràfics a la regió però, en aquest text, Gualda es limita a l'anàlisi del mercat de treball al sector agrícola sense entrar en desenvolupar qüestions relatives a la intersecció d'identitats de gènere i d'ètnia.

Soronellas, Montserrat; Bodoque, Yolanda; Blay, Jordi; Roquer, Santiago; Torrens, Ramona (2014) "Inmigrar a la Cataluña Rural: contextos de ruralidad y migraciones de mujeres extranjeras hacia pequeños municipios", *Ager*, 16, 111-148.

Soronellas *et al*es centren en l'anàlisi de l'impacte de la **immigració internacional** al món rural català posant l'èmfasi en les dones i en el seu impacte en les condicions de reproducció social dels pobles. Uns pobles que pertanyen a diferents àrees geogràfiques i amb diferents característiques socioeconòmiques però que comparteixen unes dinàmiques de despoblació semblants marcades per la masculinització, l'envelliment o la solteria. Tot i així, són àrees que ofereixen un context d'oportunitats per a la immigració transnacional, especialment per a les dones, les quals troben en el sector serveis, en el turisme i en el treball domèstic i de cura, un mercat laboral amb tanta oferta com precarietat. L'arribada d'aquest col·lectiu d'immigració femenina, especialitzada en sectors d'activitat tradicionalment ocupats per dones, ha comportat un procés de nova feminització d'uns espais rurals masculinitzats, el que a nivell sociodemogràfic pot conduir cap a un cert reequilibri. Els canvis que ha experimentat el món rural també han contribuït a l'atracció d'aquesta població ja que desenvolupen noves funcions que requereixen de mà d'obra barata i disposada a instal·lar-se en zones relativament aïllades. A la Catalunya rural existeixen municipis on el sector primari és l'activitat econòmica principal, especialment la basada en la producció fructícola intensiva, que han atret treballadores contractades en origen de l'est d'Europa per a treballar com a temporeres al camp en tasques d'envasament, i de dones marroquines per a la recollida de fruita, al mateix

temps que dones romaneses per a ocupar-se en hostaleria, servei domèstic i cura de persones. Aquest seria el context d'arribada de dones estrangeres comú a tants espais rurals agraris, com el camp de Huelva desenvolupat per Gualda (2012). Altres municipis, de base més diversificada, mantenen l'activitat agrícola amb el suport d'un sector industrial que ha atret un gran nombre d'homes procedents del Marroc que posteriorment han reagrupat les seves famílies, sense que les dones marroquines s'incorporessin al mercat de treball. Un tercer model de municipi correspondria a tots aquells on el sector primari ha desaparegut pràcticament per donar lloc a un sector terciari altament especialitzat en el turisme. Aquest és el cas dels municipis que han atret més població estrangera femenina, especialment d'origen llatinoamericà. Per últim, resten els pobles despoblats i envellits, on sobreviu una activitat agrària residual i sense alternatives de desenvolupament rural, que han atret població immigrada quasi de manera anecdòtica. Un tret comú a tots els models és la presència de dones estrangeres (generalment llatinoamericanes) ocupades al servei domèstic i personal, especialment en l'atenció a la població envellida, com a resultat de la mercantilització dels treballs de cura i que, en aquest cas, s'expressa a partir de la contractació de dones immigrades per raó de la seva major flexibilitat i disponibilitat, sovint en la més pura informalitat i precarietat. Les autores desenvolupen també alguns aspectes relacionats amb la incorporació d'aquest col·lectiu concret de dones a la ruralitat catalana, destacant la visibilitat que adopten en una escala local les xarxes migratòries, els sentiments de fidelitat i arrelament que es teixeixen envers els municipis d'acollida, l'especificitat del capital social que els ofereix el món rural i les dificultats per a una plena incorporació en un entorn social on els mecanismes d'inclusió i exclusió i, per tant, d'alteritat, estan ben arrelats.

McGrath, Brian; McGarry, Orla (2014) "The religió-cultural dimensions of life for Young Muslim women in a small Irish town", *Journal of Youth Studies*, 17 (7), pp. 948-964.

McGrath i McGarry es centren en un poble rural de l'oest d'Irlanda i estudien les múltiples, complexes i canviants relacions que tenen les **joves musulmanes** nascudes al nord global respecte la seva religió, llibertat i autonomia. D'aquesta manera, exploren quines dimensions religioses i culturals són centrals en les seves experiències vitals i personals. Per a fer-ho, es basen en les normes de gènere i significats que estructuraven les famílies i comunitats musulmanes per a evidenciar com l'univers social i personal d'aquestes noies reflecteix una responsabilitat i agència de

gènere concretes i reforçades pel seu sistema religiós i cultural. En els estereotips populars, les dones musulmanes representen l'antítesi de l'emancipació femenina de les societats liberals i han estat utilitzades en un clar discurs d'*othering* per a definir la identitat de les segones, que les han relegat a la posició de "musulmanes oprimides", les *altres*. D'aquest estudi de cas se'n deriva que la manera com les dones joves representen les seves identitats musulmanes està controlada i regulada per la família i per les seves xarxes socials d'una manera diferent de com estan regulades les experiències dels nois musulmans en el mateix context. En aquest sentit, les noies musulmanes estan subjectes a un major grau de regulació en la seva vida quotidiana tant en l'esfera domèstica com en la social, en tant que les dones són qui personifiquen i simbolitzen la integritat i l'honor de la família. Així, el que des de fora pot ser percebut com una mostra de control i negació de llibertat és, en realitat, una mostra de respecte segons els valors islàmics. En contra dels discursos populars, aquestes joves musulmanes no són passives, ni estan mancades d'agència, ni es troben "atrapades" entre dues cultures. Al contrari, les seves llibertats i eleccions es troben circumscrites dins la representació i encarnació de les identitats musulmanes, en permanent reconstrucció en base a la interacció amb una majoria social no musulmana. D'aquesta manera, el procés d'alteritat funciona tant en la conformació d'identitats occidentals no musulmanes com, paradoxalment, també en les identitats musulmanes de joves nascudes al nord global. Amb aquest treball, les autores constaten com l'heterogeneïtat de posicions socials de les dones requereix una anàlisi més àmplia que incorpori altres variables com la classe, la raça, l'ètnia o la cultura, ja que les identitats religioses i culturals redefeixen constantment els conceptes d'autonomia i llibertat. S'apunta així a la necessitat i idoneïtat d'aplicar una perspectiva interseccional en l'anàlisi d'unes societats creixentment complexes.

Deb, Apurba Krishna; Haque, C. Emald; Thompson, Shirley (2015) "Man can't give birth, woman can't fish': gender Dynamics in the small-scale fisheries of Bangladesh", *Gender, Place and Culture*, 22 (3), pp. 305-324.

Deb *et al* exploren els diversos rols visibles i invisibles de les **dones pescadores** en comunitats rurals pesqueres de Bangladesh. La recerca es centra en les experiències de dos grups ètnics diferents situats, per una banda, en un ecosistema d'aigua dolça i representats per l'ètnia musulmana *maimal* i, per altra banda, per l'ecosistema costaner representat per l'ètnia hindú *jaladas*. La construcció dels rols de gènere resulta imprescindible a l'hora d'entendre el funcionament de les pesqueries

tradicionals i la reproducció social de les comunitats pesqueres en la societat bengalí. Els rols que les dones assumeixen en ambdues comunitats no només són invisibilitzats sinó que se'n desprenen lectures contradictòries en funció del gènere de qui les fa: les dones emfatitzen la importància de la seva feina i rol mentre que els homes reforcen, per mitjà de la negació i la invisibilització del treball de les dones, el seu domini patriarcal. El paper de les dones en les comunitats pesqueres representa una triple contribució: pel seu treball productiu, com a membres reproductores dels col·lectius ètnics pesquers i per la realització de múltiples tasques en l'absència dels marits i fills durant les llargues èpoques de pesca en alta mar. La construcció sociocultural de les dones es forma al voltant de la seva figura com a mares i continua així fins i tot durant aquestes transformacions temporals de les comunitats, quan transiten d'un patriarcat a una forma de matrifocalitat i on els focus de poder en la família canvien dels homes a la mare. En aquest sentit, les llargues absències dels homes són positives en tant que les dones aconsegueixen formes de poder i autoritat amb les quals construeixen identitats positives i desenvolupen múltiples rols socioeconòmics. No es tracta, però d'una transgressió o una resistència, sinó d'estratègies i rols socioculturalment aprovats dins un sistema plenament patriarcal. Això es dona només en les comunitats de pesca mentre que les comunitats pesqueres d'interior prenen una forma permanent d'unitats patriarcals on les dones no disposen de control sobre el capital generat amb el seu treball i es reproduïx, doncs, la seva subordinació socioeconòmica. Els autors constaten també la necessitat d'aproximar l'estudi de les petites comunitats pesqueres del sud-est asiàtic des d'una òptica que inclogui les múltiples posicions específiques dins la casta, la religió, la classe, el gènere o el patriarcat.

4.5. Món rural, dones/feminitats i sexualitat (#11)

Pini, Barbara; Mayes, Robyn; Boyer, Kate (2013) "'Scary' heterosexualities in a rural Australian mining town", *Journal of Rural Studies*, 32, pp. 168-176.

Pini et al. empran la figura de la *skimpie* per desenvolupar el concepte d'heterosexualitat temuda. Aquesta noció fa referència a les manifestacions d'**heterosexualitat no convencional** que inclouen pràctiques moralment sancionades com la prostitució, el fetixisme, la pornografia o la masturbació i també altres com la solteria o la maternitat no compartida i que evidencien com, en una societat de base patriarcal, no totes les formes d'heterosexualitat són acceptades de la mateixa manera. Les *skimpies* són cambreres que treballen en bars vestides només amb roba interior o mig despullades i

que esdevenen una forma d'heterosexualitat temuda en tant que es troben desconnectades del seu rol tradicional de gènere. El text es basa en el cas d'estudi d'un poble del sud-oest d' Austràlia que concentra una important indústria minera i que ocupa un gran nombre d'homes. En aquesta comunitat, la representació de la masculinitat hegemònica pren múltiples formes, essent una d'elles el consum dels serveis de les *skimpies* i de les prostitutes. Les *skimpies* ocupen uns espais privats molt definits i tan invisibilitzats com publicitats, els dels bars on treballen segons els torns de les mines, en una comunitat rural que es ven amb el discurs propi de l'idil·li rural com el lloc ideal per a la vida familiar i tranquil·la. Les *skimpies*, però, es troben al marge del model de feminitat normativa i de l'idil·li de maternitat rural de les dones. Tot i els riscos que suposa el seu treball als bars i l'estigma i invisibilitat que reben en el si de la tancada comunitat rural, les *skimpies* justifiquen la representació i violentade l'heterosexualitat que realitzen molts homes (sovint en forma de violència sexual) a partir de la dessexualització del seu treball com a cambres eròtiques amb un objectiu clar: dissoldre la por que la seva heterosexualitat no normativa i presència generen.

4.6. Món rural, gènere i edat (#13)

Dyson, Jane (2008) "Harvesting identities: youth, work and gender in the Indian Himalayas", *Annals of the Association of American Geographers*, 98 (1), pp. 160-179.

Dyson examina el paper del treball en la conformació d'identitats i en la contestació i reafirmació de la subjectivitat de gènere dels joves a l'Himàlaia indi. Mostra com el **jovent** del sud global confereix significat al seu treball, sovint per a resistir determinades normes que el constreny, i com, per altra banda, les desigualtats de gènere, juntament amb les de casta, influencien la vida dels infants i del jovent. Val a dir que en les zones rurals muntanyoses els estatus de casta i classes social acostumen a coincidir i que aquest fet comporta majors discriminacions pel que fa a l'accés a la terra, a nivell social i en les oportunitats d'un treball assalariat. Paral·lelament, el domini i opressió patriarcals incrementen les condicions de vulnerabilitat i empitjoren l'estatus de les dones rurals, especialment dures en un context de pobresa econòmica i material. Tanmateix, les noies rurals troben la manera de transgredir i transformar les relacions jeràrquiques i subordinades de gènere. Ho fan a partir de pràctiques de treball que els ofereixen espais de socialització, que els permeten desenvolupar altres identitats i establir llaços de solidaritat i amistat entre dones. Dyson realitza la seva recerca amb un grup de nenes i nens d'edats compreses

entre els 6 i 15 anys i les considera joves, si bé en els grups marginats de l'Índia no es pot parlar d'adolescència com a tal ja que el jovent, especialment les dones, passa directament de la infantesa a l'edat adulta degut a necessitats de supervivència i la marca de l'estratègia del matrimoni com a punt de transició i ritual d'iniciació. Les joves i els joves d'aquesta franja d'edat desenvolupen un paper fonamental de contribució a l'economia familiar a partir del seu treball, tant en l'agricultura com a la casa i en altres activitats temporals, com la recol·lecció de líquens. Aquesta contribució està contemplada dins el que els progenitors esperen dels seus fills, però no de les seves filles, que són educades fora de l'expectativa de rebre una remuneració pel seu treball. En aquest context, la recol·lecció de líquens esdevé una important oportunitat per als nois joves de les castes més baixes i pobres però també per a les noies de totes les castes i classes, amb diferents significats. Resulta especialment interessant el cas de les noies de castes mitjanes, les quals troben en aquesta activitat l'oportunitat de desenvolupar vincles i aliances socials entre iguals en el context de privacitat ofert pel bosc i que pren la forma de transgressió carnavalesca de les nocions de feminitat. En canvi, per a les noies de castes més baixes, la recol·lecció de líquens no és viscuda com una oportunitat de lleure sinó com una contribució, encoratjada pels progenitors, de contribuir econòmicament a la família. Per als nois, l'activitat és viscuda com una responsabilitat familiar alhora que els ofereix l'oportunitat de desenvolupar i mostrar la seva pròpia versió de masculinitat rural. Les diferències entre les castes mostren com les desigualtats socials impregnen les cultures juvenils de manera més intensa en les societats del sud global que a les occidentals. Tot i incidir repetidament en la idea que casta, classe i gènere operen com a categories d'identitat interdependents i constituïdes mútuament, i d'aproximar-les com a tals, l'autora no esmenta en cap cas la idoneïtat de la perspectiva interseccional.

Lee, Jessica; Abbott, Rebecca (2009) "Physical activity and rural young people's sense of place", *Children's Geographies*, 7 (2), pp. 191-208.

Lee i Abbott, amb una mirada parcial sobre el gènere, exploren les percepcions de l'entorn de **joves** de zones rurals d'Austràlia en relació amb les seves experiències amb activitats físiques. El sentit del lloc que construeixen les i els joves defineix la seva experiència en les activitats físiques i es troba en relació directa amb la importància que atorguen a les amistats i la família, i les estructures de gènere que defineixen les relacions entre el grup. En la literatura sobre el tema s'ha percebut que la joventut rural és menys activa físicament que la urbana si bé l'esport, paradoxalment, sovint es

proclama com el ciment social que dóna cohesió a les comunitats rurals. La importància que les noies donen a les activitats físiques és menor a la dels nois ja que elles prioritzen més altres esferes, especialment la de les relacions familiars i d'amistat, mentre que els nois estructuraven la seva quotidianitat voltant d'activitats físiques, sobretot de lleure. En relació al treball, cal destacar la importància que els joves rurals donen tant a la utilització de la força física com al coneixement i utilització de maquinària agrícola, la qual representa un potent símbol de masculinitat rural, tal i com es veurà en altres textos. Per altra banda, la família, juntament les estructures de gènere tradicionals, determinen la construcció del lloc alhora que la regulació de l'ús i experiències de l'espai de les joves i els joves. Com a resultat, les noies es caracteritzen per una utilització menys intensiva (i menys física) de l'espai públic en contraposició als nois. D'aquesta manera, i tenint en compte el marcat biaix de gènere present en la naturalesa de l'esport i lleure en les zones rurals, les dones són excloses freqüentment de la participació social de l'espai públic, on predomina una cultura masculina hegemònica que determina qui resta inclòs i qui exclòs. Com a conseqüència, les noies són orientades cap a les activitats i espais familiars i socialitzades d'acord amb el model prevalent de feminitat idíl·lica rural. Les autores apunten també cap la influència que la variable *classe* exerceix sobre les experiències del lloc de la joventut rural, especialment pel que fa als mecanismes d'inclusió i exclusió que hi operen.

Malheiros Da Silva, Catarina (2011) “Socialização e Modos de Ser Jovem em Área Rural na Bahia”, *Revista Latino-americana de Geografia e Gênero*, 2 (2), pp. 47-56.

Malheiros Da Silva aprofundeix en l'anàlisi i la comprensió del sentit que té l'escola, el sentit atribuït a la condició de ser **jove** i els rols de gènere representats per noies i nois d'una zona rural interior de Bahia, al Brasil. Els espais educatius i els espais que ocupen els grups d'iguals són centrals en la socialització de les joves i els joves rurals del Brasil, en una ruralitat que segrega clarament els espais on les joves i els joves tenen experiències individuals i col·lectives diferents. La condició de jove al món rural brasiler està definida per les conformacions socioespacials, que marquen quins valors i principis regeixen cada espai. Les relacions que s'estableixen entre infants o adolescents i persones adultes generen certes representacions en la configuració espacial, en aquest cas de les àrees rurals. Un dels camps on més s'evidencia l'impacte d'aquestes conformacions socioespacials concretes és, sens dubte, en

l'experiència del lleure i els seus espais, que van evolucionant al llarg de la infantesa i l'adolescència amb importants diferències de gènere. Així, a mesura que els infants creixen, els espais de l'oci dels nens van ampliant-se, mentre els espais de les nenes es van comprimint i restringint, sobretot a partir de la seva iniciació en el treball domèstic i en la celebració de cultes religiosos. Es reproduïx, així, una divisió espacial patriarcal on els homes ocupen l'esfera pública i les dones són relegades a les esferes més privades. Per altra banda, les joves i els joves d'aquesta àrea rural reforcen la seva identitat, geogràfica però també de grup, per contraposició a altres models i espais de joventut: el món urbà. A partir de la negació del model de convivència propi de les ciutats brasileres, representades en l'imaginari del jovent com espais amb grans problemes socials, violència, pobresa, drogues... les joves i els joves rurals reafirmen positivament la seva condició i identitat com a joves rurals, valorant el que aquesta ruralitat els ofereix per a viure la seva condició de joves. Aquesta percepció dista molt, com s'anirà veient en altres textos, de la que perceben les joves i els joves de moltes àrees rurals de països del nord global.

Porter, Gina; Hampshire, Kate; Abane, Albert; Tanle, Augustine; Esia-Donkoh, Kobina; Amoako-Agblorti, Regina Obile; Asiedu Owusu, Samuel (2011) "Mobility, education and livelihood trajectories for young people in rural Ghana: a gender perspective", *Children's Geographies*, 9 (3-4), pp. 395-410.

Porter *et al* se centren en les implicacions de gènere que tenen les deficiències de transport a Àfrica per al **jovent** de les zones rurals de Ghana. Les restriccions en la mobilitat dificulten l'accés de les persones joves a l'educació i a la vida, especialment en relació amb les obligacions de treball domèstic, que generen actituds negatives respecte l'agricultura i la vida rural i que encoratgen la migració cap a zones urbanes. Les experiències de vida a la Ghana rural es veuen determinades també per les limitades oportunitats d'educació que té el jovent i presenten un fort biaix de gènere. Les deficiències en el camp de la mobilitat tenen implicacions més importants en les noies ja que és en elles en qui recau la responsabilitat d'ajudar a les dones adultes a transportar aigua, llenya i productes agrícoles necessaris per a la llar. Com a conseqüència, l'assistència escolar de les noies es ressent, com també es ressent la seva educació i, per extensió, les seves oportunitats vitals. A més a més, i a diferència dels nois, els progenitors es mostren reticents a l'hora de deixar que les seves filles facin llargs i perillosos camins per anar a l'escola, fet que explica que siguin poques les noies rurals que disposin d'un cert nivell educatiu. Això té implicacions en un baix nivell

d'empoderament en una societat que subordina i oprimeix sistemàticament les dones, per exemple, a partir de la molt superior càrrega de treball que les noies han d'afrontar respecte els nois. En aquest context, les relacions abans del matrimoni, com es veurà més endavant, i l'emigració s'erigeixen com una via d'escapament i, al seu torn, fan que les noies experimentin una ràpida transició cap a l'edat adulta i la maternitat.

Donkersloot, Rachel (2012) "Gendered and generational experiences of place and power in the rural Irish landscape", *Gender, Place and Culture*, 19 (5), pp. 578-599.

Donkersloot examina els processos d'emigració del **jovent** que tenen lloc a les zones rurals a Irlanda, les seves característiques de gènere i les relacions d'aquestes processos amb les experiències de la vida rural en funció del gènere. El lloc es constitueix com una variable decisiva en les decisions de migració i ho fa de manera diferenciada per a les noies i per als nois. El predomini masculí en totes les esferes de la societat rural excepte la domèstica desemboca en escenaris d'oportunitats i perspectives completament diferents per a les dones i els homes joves i fa que les limitacions que les primeres experimenten constantment en el món rural, les empenyi a emigrar. Aquest paisatge patriarcal del món rural irlandès està format, per una banda, per la prevalença d'activitats econòmiques dominades per homes, especialment la pesca i l'agricultura, i per l'altra, per una cultura també masculina i excloent basada en el *pub* i el futbol i que té notables implicacions i divergències de gènere en la formació d'identitats i arrelament del jovent. La centralitat i espacialitat del *pub* en el paisatge social és crucial a l'hora d'entendre la configuració de les relacions de gènere en el si de la societat irlandesa i, especialment, en el jovent rural. L'existència de tota una cultura al voltant del beure legítima i és resultat alhora de la representació pública del model de masculinitat rural que consolida el *pub* com un espai primordialment masculí, on el poder dels homes és construït i legitimat, i del qual les dones en són sistemàticament excloses. Sentint-se fora de lloc, les noies joves naturalitzen, normalitzen i legitimen les pràctiques de poder i visibilitat masculina del *pub* tot problematitzant la seva experiència en aquest espai. Pel que fa a l'altre pilar de la cultura irlandesa, el futbol gaèlic, esdevé una esfera de la qual les noies també en romanen relativament absents alhora que funciona com un potent símbol de reconeixement i identitat masculina rural i nacional. De la mateixa manera com la centralitat de l'esport en la construcció de la masculinitat rural irlandesa serveix per a excloure'n les dones, altres models de masculinitat que no encaixen amb la

masculinitat hegemònica ensón igualment exclosos. Les preferències de lleure de les noies joves són les que escapen d'aquests espais masculins i que tenen lloc fora de la comunitat, bo i tot el que això implica en termes de mobilitat i les restriccions que la variable *classe* suposa en l'èxode de les experiències de lleure d'algunes noies. En contraposició a les construccions dominants de masculinitat, les identitats femenines queden supeditades a una condició moral, de base catòlica, que ha de ser protegida i fiscalitzada pels progenitors i el grup d'iguals. L'autora constata com els diferents subjectes de la ruralitat ocupen diferents i específiques posicions en la intersecció entre el gènere, el lloc i el poder, i com aquestes dimensions es construeixen mútuament prenent formes que no són ni estàtiques, ni estables ni aïllades. Així, observant les expressions i experiències de poder i lloc de les joves i els joves s'evidencia com el gènere és un element decisiu en l'experiència de ruralitat del jovent, si bé és igualment important no perdre de vista el significat de la resta de categories socials en la conformació de l'experiència de lloc del jovent rural.

Riley, Mark (2012) "Moving on? Exploring the geographies of retirement adjustment amongst farming couples", *Social and Cultural Geography*, 13 (7), pp. 759-781.

Riley es centra en l'anàlisi de les implicacions socials de la **jubilació**, un període de transició vital poc explorat des de la Geografia. Partint de la recerca en àrees rurals d'Anglaterra, l'autor desenvolupa diferents aspectes relatius al cessament i desplaçament associat al procés de jubilació de les parelles pageses. La jubilació es reconeix com un moment vital de transició de gran importància a nivell d'identitat per les implicacions que la pèrdua d'una condició laboral, de l'estatus social i també d'arrelament amb l'espai de la granja. Si bé l'ocupació a l'activitat agrària sol ser compartida entre els membres de la parella, l'experiència de la jubilació presenta grans diferències de gènere que tenen molt a veure amb les diferents connexions existents entre el treball i la inclusivitat social (*insideness*) durant l'edat activa de les dones i els homes. D'aquesta manera s'explica com els rols de treball no són només una font per a la construcció identitària sinó que incideixen directament en un major o menor sentit de connectivitat social. Així, la jubilació pot ser viscuda com una transició més dura per aquells membres que es defineixen més intensament en relació al treball, com els homes pagesos, i menys brusca per als membres amb una major inclusivitat social, com les dones pageses, resultat directe de la seva multifuncionalitat de tasques i paper central en la reproducció domèstica i social de la unitat familiar. El fet que les

dones pageses disposin de majors connexions socials fora de la granja i gaudeixin d'inclusivitat social en múltiples espais fa que les dones pageses presentin identitats híbrides que els permeten una adaptació menys difícil a la nova etapa. En canvi, amb aquesta transició, els homes pagesos veuen com la seva inclusivitat social es redueix ja que les seves connexions socials prèvies a la jubilació es trobaven en estreta relació amb la feina a la granja, una unitat econòmica i reproductiva que, per als homes i resultat de la tradicional divisió sexual del treball, implica la indivisibilitat social i ocupacional dels espais. Amb això s'evidencia com les diferències de gènere que estructuraven les experiències viscudes de vida i treball determinen la forma com els individus s'adapten a la jubilació.

Farrugia, David; Smyth, John; Harrison, Tim (2014) "Emplacing young people in an Australian rural community: an extraverted sense of place in times of change", *Journal of Youth Studies*, 17 (9), pp. 1152-1167.

Farrugia *et al* estudien les narratives i identitats que construeixen les persones **joves** d'un poble australià en relació als debats contemporanis sobre el lloc i el canvi social. Aquests posen al descobert l'arrelament que es crea en les activitats comunitàries i en la quotidianitat de la vida rural, i que es recull en el llenguatge de l'ídl·li rural i en els discursos sobre el futur que imagina el jovent. Les xarxes socials més properes i els recursos locals disponibles marquen la manera com es narren les experiències en temps de canvis socials. En general, les i els joves projecten les seves vides en forma d'un projecte biogràfic desconnectat de les expectatives tradicionals però simultàniament molt connectat amb la comunitat i les estretes xarxes socials pròpies del món rural. S'emfatitzen així les limitacions que suposa la distància respecte els centres urbans i l'absència d'activitats per al jovent. En la majoria de joves s'identifica una tensió contradictòria entre els sentiments de llibertat, més propis de l'ídl·li rural, i sentiments d'isolació. És a dir, les joves i els joves, perceben les seves comunitats socials com íntimes i agradables alhora que desconnectades de les possibilitats que ofereix la vida urbana. Malgrat aquestes frustracions, però, el jovent es mostra arrelat als llocs que senten com a propis.

Grubstbström, Ann; Stenbacka, Susanne; Joesse, Sofie (2014) “Balancing family traditions and business: gendered strategies for achieving future resilience among agricultural students”, *Journal of Rural Studies*, 35, pp. 152-161.

Grubbström *et al* exploren les diferents estratègies d'un grup de **joves** de la futura generació de pageses i pagesos suecs i estudiants d'agricultura, que adopten en funció del gènere per a gestionar explotacions agràries amb èxit en el futur. Un dels aspectes de gènere de major rellevància en aquest camp és la successió patrilínea segons la qual els fills hereten dels pares les terres i l'explotació agrària mentre les filles en queden al marge. Aquest procés, entre altres, ha contribuït a la invisibilització de les dones en l'agricultura i el treball rural, limitant el reconeixement de la seva contribució a tasques complementàries i d'assistència als marits. Per altra banda, el treball femení fora de l'explotació ha augmentat de manera proporcional a la disminució de la participació laboral de les dones en les explotacions i com a estratègia de diversificació dels ingressos en un context econòmic de declivi de l'activitat agrària. No obstant això, aquests ingressos sovint són considerats només com a contribucions i no de forma independent. La persistència de la cultura patrilínea en el model agrari suec també té les seves implicacions de gènere en clau masculina, entre les que destaquen, els problemes de salut. Tal i com es veurà en l'últim text, la construcció identitària dels pagesos al voltant de la figura del responsable de família i l'explotació implica que els homes hagin de mostrar actituds d'independència i estoïcisme i que, com a conseqüència, la recerca d'atenció a la salut i ajuda estigui carregada d'estigma. La tradició de designar l'hereu està sent progressivament desafiada arran dels canvis en les unitats familiars, la diversificació d'oportunitats laborals del jovent i els majors nivells de coneixement tècnic en agricultura de que disposen les noies. Amb tot, sovint es desconfia de les dones en determinades tasques de l'explotació com, per exemple, la utilització de maquinària i que casualment representa, com es veurà més avall, un atribut constituent del model de masculinitat rural. En el debat sobre la conciliació entre la vida familiar i l'activitat agrària es constata com tant en noies com en nois es mantenen les relacions tradicionals de gènere en la cerca i elecció d'un company o companya que permeti o faciliti la continuïtat, quan no l'entrada per mitjà del casament, en l'explotació.

4.7. Món rural, dones/feminitats i edat (#14)

Foy-Phillips, Phoebe; Lloyd-Evans, Sally (2012) “Shaping children’s expectations of gendered parenting in the English rural idyll”, *Children’s Geographies*, 9 (3-4), pp. 379-394.

Foy-Phillips i Lloyd-Evans examinen l'impacte de les pràctiques parentals en l'ús quotidià de l'espai públic per part dels **infants** en dos pobles rurals del sud-oest d'Anglaterra. Ho fan a partir del concepte d'interacció, que permet aproximar-se a les interaccions entre les esferes social, natural i material que defineixen les cultures de maternitat i paternitat rural. Dins l'idil·li rural, la representació de les dones ha donat lloc a un idil·li domèstic, encarnat per l'ideal de dona de família, tradicional i conservadora i on el rol de mare esdevé part central. Les pràctiques parentals en les zones rurals es caracteritzen, en general, per les nocions idealitzades de maternitat rural i materialitat, on la construcció de l'idil·li rural juga un paper inestimable en l'establiment de quines idees són apropiades i quines no. El món rural és definit com un espai més segur i lliure on criar les filles i els fills respecte el món urbà, un espai associat al perill i a la inseguretat. Les diferents construccions i representacions de gènere que les mares i pares fan de les normes socials referents a les pràctiques parentals tenen un impacte directe en la manera en l'ús dels espais públics de les nenes i nens com, per exemple, la naturalesa i distribució dels espais i moments de lleure i socialització fora l'escola. Tanmateix, el predomini del model de maternitat i paternitat idil·lica, marcat per unes normes de gènere i acceptabilitat basades en el principi d'inclusió i exclusió de la comunitat, genera emocions de por i ansietat entre les mares i pares. Aquestes limitacions impacten en les seves experiències quotidianes en relació als seus rols com a progenitors, i tenen un impacte en les seves pràctiques en relació a les filles i fills.

Bell, Stephen A.; Aggleton, Peter (2014) “Economic vulnerability and young people’s sexual relationships in rural Uganda”, *Journal of Youth Studies*, 17 (6), pp. 814-828.

Bell i Aggleton exploren les connexions entre la vulnerabilitat estructural de les **joves** ugandeses i la seva presa de decisions en el camp de la sexualitat i les relacions interpersonals, una bona part de les quals es corresponen a relacions de sexe transaccional. Els autors constaten com la vulnerabilitat econòmica de les dones joves incrementa les probabilitats que intercanviïn sexe per diners, béns materials o favors a

la vegada que redueix la possibilitat que aquestes mateixes dones escapin de relacions perilloses. La majoria de participants de l'estudi procedeixen de zones rurals d'Uganda on la base econòmica és l'agricultura de subsistència i on una part significativa de les famílies estan encapçalades per dones. La dependència d'una agricultura de subsistència limita severament les possibilitats de satisfer les necessitats bàsiques de tots els membres de les famílies i propicia que les dones joves busquin altres fonts de subsistència en el suport material i financer d'un company. Aquesta estratègia sovint es veu privilegiada davant altres formes de treball o de generació d'ingressos, per les profundes diferències de gènere que marquen les oportunitats de treball tant en les activitats agrícoles com en les no agrícoles. A aquestes restriccions pel gènere cal sumar-hi les dificultats d'accés a un treball per part dels i les joves, en unes societats gerontocràtiques i amb una economia vulnerable. Com a resultat, les noies es veuen abocades a entrar en relacions amb nois dins el marc del que es coneix com sexe transaccional. El nou company, en un arrelat sistema patriarcal de rols de gènere, passa a substituir el pare en la provisió financera i material de la noia, sempre amb l'expectativa d'un retorn en forma de relacions sexuals, popularment conegut com a *payback*. Per una banda, l'intercanvi de sexe per diners o béns permet a les dones sobreviure millor a les condicions de pobresa i vulnerabilitat estructural i contribuir al benestar de les seves famílies. Per altra banda, existeix una relació directa entre les experiències de vulnerabilitat econòmica i el nombre d'embarassos no desitjats i malalties sexuals, com a resultat d'unes relacions asimètriques i de les dificultats d'accés per a les joves i els joves a programes de salut sexual i reproductiva. Els autors no es limiten a l'anàlisi de les implicacions del gènere i l'edat en l'experiència de les joves i els joves de zones rurals d'Uganda sinó que ho posen en relació amb un context socioeconòmic molt concret, el de la pobresa i la vulnerabilitat econòmica, introduint d'aquesta manera la categoria *classe*.

Norman, Moss Edward; Power, Nicole Gerarda (2015) "Stuck between 'the rock' and a hard place: rural crisis and re-imagining rural Newfoundland feminine subjectivities", *Gender, Place and Culture*, 22 (1), pp. 50-66.

Norman i Power també contribueixen al debat sobre la mobilitat del **jovent** rural i les seves emigracions, laborals, educatives i d'oci oci, i ho fan a partir de l'anàlisi de les experiències de mobilitat de dones adolescents i adultes joves d'una zona rural costera i insular de Newfòkland, a l'est del Canadà. Mostren així com les noies d'aquest estudi

de cas negocien unes complexes relacions amb les seves comunitats rurals i com es caracteritzen per sentiments d'ambivalència, desesperació i frustració, però també d'esperança. Introdueixen conceptes poc treballats en els estudis sobre la joventut rural com són diferents aspectes de les emocions. La crisi del món rural va arribar a Newfolklnd arran de la fallida de la indústria pesquera local i va comportar una severa depressió socioeconòmica i també cultural. Tal i com constaten els autors, per les característiques de gènere d'aquest tipus d'activitat, la crisi rural es va convertir en una crisi masculina i ha provocat que les experiències de les dones hagin estat sovint oblidades. El jovent constitueix una bona part de les emigracions d'aquesta zona cap a altres províncies en una emigració que ha donat lloc, a nivell sociodemogràfic, a una forta pèrdua d'efectius joves. Entre els motius per a emigrar es troben la manca de treball, especialment de llocs de treball de major qualificació. La majoria d'ofertes es troben en el sector serveis, el qual s'estructura plenament en un sistema de gènere i classe d'una zona econòmica tradicionalment en masculí que fa que les dones siguin ocupades en les activitats de lleure dels homes. En aquest context, l'emigració de les dones per a seguir ensenyaments superiors s'ha mogut sempre al voltant de l'ideal d'èxit de dona neoliberal i que es diferencia de les seves *altres*: totes aquelles dones que s'han quedat "atrapades" en un lloc que no els ofereix oportunitats i que, presumptament, no aspiren a millorar. Aquest discurs coincideix en part amb el que mantenen les noies i dones que no han emigrat i que consideren que en aquesta ruralitat no hi ha gran cosa a fer. Explotant el recurs de la imaginació i les emocions, els autors mostren com a Newfolklnd, en realitat, no es tracta que no hi hagi res a fer sinó que les oportunitats que aquest nou escenari ofereix no coincideixen amb els valors i ideals de l'imaginari consumista globalitzat imperant. Aquest desencaixament fa que les dones i noies mantinguin un estatus de subjectes fracassats i que construeixin la seva pròpia feminitat rural en termes de falta, manca o negació, especialment en relació a l'accés als espais de consum global.

4.8. Món rural, homes/masculinitats i edat (#15)

Bye, Linda Marie (2009) "How to be a rural man': Young men's performances and negotiations of rural masculinities", *Journal of Rural Studies*, 25 (3), pp. 278-288.

Bye constata com masculinitat i ruralitat es troben constantment interconnectades i es defineixen mútuament en les experiències de vida i polítiques d'identitat dels homes **joves** d'una comunitat rural allunyada a Noruega i com reproduïxen, negocien i

transformen els discursos locals i tradicionals de masculinitat rural. Existeix una tendència general a representar les àrees rurals com llocs dominats per valors masculins arcaics que les converteixen en poc atractives per al jovent actual i que fa que sigui expulsat cap a les ciutats. Aquestes migracions de sortida acostumen a estar protagonitzades per joves modernes que busquen satisfer les expectatives personals, d'oportunitats vitals i de demandes d'equitat, que una ruralitat profundament masculina no els ofereix. En aquest context rural caracteritzat per una emigració jove i fortament feminitzada, resultat directe dels majors nivells educatius que assoleixen les noies, els nois que es queden són representats com a passius i no com a agents actius, en contraposició a les noies que emigren, que són vistes com a agents proactives, dinàmiques i modernes. La influència de la classe és també notable en el sentit que els joves de classe treballadora són més proclius a seguir els passos dels seus pares i, per tant, a reproduir els mateixos patrons d'ocupació en sectors tradicionalment masculins com el treball forestal, la indústria aeronàutica o la pesca. Per la seva banda, les noies s'han obert camí en el nou mercat laboral, especialment en el sector públic degut als majors requeriments de titulació. No obstant això, i com a resultat de la influència de l'edat en l'estructura socioeconòmica patriarcal pròpia del món rural que privilegia l'experiència, els joves rurals es són marginats sistemàticament del mercat de treball. Pel que fa a les polítiques d'identitat, l'autora assenyala com el cos i les pràctiques corporals esdevenen aspectes clau en la representació de la identitat dels joves rurals i mostra les múltiples connexions entre les formes hegemòniques de masculinitat. La relació entre la natura i el cos s'expressa a través de la valentia, la duresa, la força i la capacitat de dissipar el dolor. Així, la caça i altres activitats manuals, el coneixement pràctic i, en definitiva, el control de la natura, es converteixen en potents indicadors d'inclusió i exclusió dins la comunitat rural i, per extensió, de reafirmació de la identitat masculina rural. Homes i dones són valorats en funció de la seva destresa: en el cas de les dones, en tasques d'acord amb el seu rol de gènere, com la cuina, o de treball físic dur en el cas dels homes i que troba el seu màxim exponent simbòlic en la caça. Així, mentre en les dones es valoren més aspectes intel·lectuals, en els homes rurals es privilegia el cos sobre la ment, esperant d'ells que siguin, abans de res, pràctics. Sota aquesta lògica, el domini mecànic de la utilització de grans màquines torna a ser indicador d'encaix amb el model de la masculinitat jove rural i que exclou aquells joves amb nivells d'educació més elevats. En el cas concret de Noruega, les motos de neu representen un potent element constructor de la masculinitat rural dels joves i símbol de lleialtat al lloc, d'orgull rural, que els defineix en relació a uns *altres* que corresponen tant a joves d'origen urbà com a joves rurals que viuen altres tipus de masculinitats rurals, més flexibles. Aquestes masculinitats rurals

alternatives apareixen no tant com una elecció personal dels joves sinó com a resultat del declivi dels treballs masculins tradicionals i que genera noves necessitats d'adaptació a un mercat laboral més equilibrat. Això no significa, però, que les relacions de gènere siguin més equitatives sinó que, senzillament, els homes desestabilitzen les construccions hegemòniques de masculinitat rural d'acord amb el rol de gènere que se n'espera.

Haartsen, Tialda; Strijker, Dirk (2010) "Rural youth culture: *keten* in the Netherlands", *Journal of Rural Studies*, 26 (2), pp. 163-172.

Haartsen i Strijkers'apropen a una pràctica de lleure estesa en la cultura rural dels **joves** dels Països Baixos, les *keten*, per explorar les polítiques d'identitat que els joves hi estableixen i relacions entre aquest fenomen i el consum d'alcohol entre els joves rurals. Les *keten* són caravanes o cabanes d'auto-construcció que les colles de nois joves utilitzen com a llocs clandestins de reunió i oci en les zones rurals holandeses. Acompanyades d'una gran controvèrsia en l'opinió pública, les *keten* són retratades pels mitjans de comunicació com espais de consum excessiu i il·legal d'alcohol i la seva existència està perseguida per la llei. En una edat de transició vital tan convulsa com l'adolescència, i en un entorn que sovint falla en oferir oportunitats d'oci i serveis a la joventut, el jovent rural es construeix les seves pròpies alternatives d'oci, com es veurà en els textos següents, sovint vinculades a un consum (excessiu) d'alcohol en espais que permeten experimentar noves i múltiples nivells d'identitats, aparentment lluny del control parental. Aquests espais col·lectius i privats funcionen com a rituals d'iniciació i són, per tant, espais liminals, entre l'adolescència i l'edat adulta. Al mateix temps, són donen pas a la transgressió social i geogràfica, sovint de la mà del consum d'alcohol, part inextricable de la cultura masculina rural. La pertinença a una *keten* esdevé un dels indicadors d'inclusió i exclusió més potents dels joves i està acompanyat d'un univers de símbols identitaris juvenils que els permet identificar-se amb el lloc a un doble nivell: amb (a través de sentiments de confort i pertinença), contra (a través de les identitats negatives que s'associen a altres llocs i alteritats per a diferenciar entre *ells* i *nosaltres*). D'aquesta manera, simultàniament i a través del confort i l'arrelament a la *keten*, els joves defineixen la seva identitat rural en relació a una identitat urbana. Tot i que existeixen algunes *keten* femenines, la participació de les noies en aquests espais és, en general, anecdòtica i s'explica tant per la importància d'aquests espais en l'ordre simbòlic dels joves rurals com per la major

supervisió de les noies per part de les seves famílies. Es tracta doncs, d'una pràctica totalment segregada i exclouent en termes de gènere.

Trell, Elen-Maarja; van Hoven, Bettina; Huigen, Paulus P.P. (2013) "Youth negotiation and performance of masculine identities in rural Estonia", *Journal of Rural Studies*, 34, pp. 15-25.

Trell *et al*, partint del treball de Bye (2009), analitzen els llocs i les pràctiques amb que els **joves** rurals d'Estònia construeixen i representen les identitats masculines, sempre en relació amb els recursos físics i grups socials disponibles. La masculinitat rural no és estàtica sinó que és constantment construïda i negociada en diferents espais i a través de diferents relacions socials quotidianes. Cal ser entesa no com una categoria de diferència social estàtica sinó com una representació que sorgeix de la pràctica i interacció. D'acord amb les autores, les identitats de gènere rurals són relacionals, dinàmiques i multifacètiques. Per tant, no existeix un sol model de masculinitat rural i totes les identitats sempre es construeixen a partir de la negociació de la ruralitat. Aquesta naturalesa relacional fa que els diferents models de masculinitat es construeixin a partir de la diferenciació respecte altres *altres* (respecte els adults, respecte les noies i dones, i respecte els joves d'origen urbà) i a les característiques físiques i geometries de poder de cada lloc. Les autores citen directament l'obra de Valentine (2007) per justificar la importància considerar les posicions concretes dins de cada vector d'identitat en espais imbuïts de poder i el seu efecte en l'experiència viscuda dels subjectes, subratllant la influència del factor *edat* en el comportament i experiència del lloc del jovent. En el context de la perifèria rural estoniana, caracteritzada pel declivi econòmic, demogràfic, d'oportunitats, serveis i infraestructures, el jovent constitueix el principal contingent de població que emigra cap a zones urbanes, essent altre cop les noies les que ho fan amb més intensitat. Com a resultat, les zones rurals esdevenen més masculinitzades i les masculinitats dels joves necessiten consolidar-se en representacions i espais compartits com les travesses en vaixell, les festes en privades o els balls tradicionals regionals. Amb aquestes activitats de grup s'evidencia la naturalesa relacional de la masculinitat rural i la intercomplementarietat de les diferents representacions. Cal destacar, en el cas dels viatges en vaixell, la convergència d'ideals i el simbolisme de la capacitat de control de la naturalesa com un element definitori de la masculinitat rural, basada en la duresa i que permet desenvolupar lligams de solidaritat entre els homes. Les autores constaten

com el món rural, de la mateixa manera que ho fa el món urbà, crea tant oportunitats com restriccions per a la representació de diferents aspectes de les masculinitats.

Trell, Elen-Maarja; van Hoven, Bettina; Huigen, Paulus P.P. (2014) “In summer w ego and drink at the lake’: young men and the geographies of alcohol and drinking in rural Estonia”, *Children’s Geographies*, 12 (4), pp. 447-463.

En un article posterior, Trell *et al* desenvolupen el paper que té el lloc en les pràctiques de consumició d'alcohol dels **joves** rurals estonians. Ho fan partint de la premissa que les pràctiques alcohòliques dels joves, així com els riscos que es deriven de l'embriaguesa, tenen un fort component espacial. L'elevat i generalitzat consum d'alcohol entre els joves estonians, com en molts altres contextos rurals, genera preocupació i ha contribuït al debat, també des de la Geografia, acadèmic, polític i popular. El lloc i l'espai són constituents fonamentals de les pràctiques i experiències quotidianes de l'alcohol, el beure i l'embriaguesa, i també es constitueixen mútuament. En el context cultural específic de l'Estònia rural, l'embriaguesa arriba a formar part de la normalitat i es troba socialment acceptada als espais públics. L'alcohol constitueix un mitjà de connexió amb els corresponents grups socials, especialment en les edats joves. No obstant això, el jovent acostuma a consumir alcohol en els espais públics perifèrics, als marges de la quotidianitat, als llocs on les normes imposades pels adults poden ser transgredides més fàcilment. Les identitats de gènere, com l'espai, determinen les característiques d'aquestes pràctiques i, especialment, els riscos que s'hi associen: els nois es caracteritzen per un comportament despreocupat de risc respecte el consum d'alcohol respecte les noies. Entre els arguments amb que els joves justifiquen el consum habitual i excessiu d'alcohol en destaca la necessitat de disposar d'una oferta més nombrosa i diversa d'espais de lleure i per a ocupar el temps lliure. Per tant, els joves troben en l'alcohol una distracció i opció per a fugir de l'avorriment d'un món rural que no satisfà les seves necessitats. A aquest context cal afegir-hi la influència de la normalitat atorgada socialment a la cultura de l'alcohol que l'ha convertit en part de la cultura masculina i, per extensió, de la cultura rural. Són freqüents i considerats com a expressió de masculinitat, doncs, els episodis de violència que sovint acompanyen l'embriaguesa. Espais privats com les cases, en el marc de festes privades, o establiments perifèrics que vetllen menys pel compliment de la llei, així com espais a l'aire lliure com el bosc, són els principals llocs on els nois rurals representen la cultura de l'alcohol.

4.9. Món rural, homes/masculinitats i diversitat funcional (#18)

Roy, Phillipe; Tremblay, Gilles; Robertson, Steven (2014) "Help-seeking among male farmers: connecting masculinities and mental health", *Sociologia Ruralis*, 54 (4), pp. 460-476.

Roy *et al*, a partir del seu estudi de cas en una àrea rural del Canadà, presenten com els **homes pagesos** representen un grup vulnerable en relació a la salut mental en tant que presenten percentatges elevats de suïcidi, angoixa i, especialment, un menor ús dels serveis de salut i, especialment, de salut mental. D'acord amb els autors, la salut mental dels homes pagesos depèn directament de les múltiples i diverses relacions i interconnexions entre ruralitat, treball agrícola i masculinitats tradicionals. Aquestes relacions resulten en la marginació de la salut mental dels pagesos i està reforçada per la prevalença dels estereotips rurals que, per la seva banda, contribueixen a la reproducció de determinats models de gènere. Les característiques geogràfiques i socials dels espais rurals tampoc faciliten l'existència ni l'accés als serveis de salut mental i contribueixen a la invisibilització dels problemes de salut. L'orgull es converteix en un dels majors obstacles a l'hora de buscar ajuda, ja que desestabilitza l'ideal d'independència masculina. L'estigma existent sobre la salut mental, doncs, es troba en les bases de la construcció de la masculinitat rural tradicional i provoca que els pagesos siguin altament reticents en la recerca d'ajuda psicològica. Els comportaments en relació a la salut tenen un marcat accent de gènere que permet identificar com els homes reproduïen, resisteixen o transgredeixen els ideals predominants de masculinitat. En aquest sentit, el trencament amb les reticències a utilitzar els serveis de salut mental s'ha d'entendre com una pràctica de transgressió en tant que contribueix a la construcció de noves masculinitats rurals sota una forma més progressista. Un nou model que trenca amb un model de masculinitat rural tradicional marcat pels comportaments no saludables i les activitats de risc, enteses com una representació dels atributs d'independència i duresa masculina i rural. Tanmateix, la variable *edat* es constitueix com un factor de canvi en aquestes tendències: la construcció de nous models de masculinitats entre els joves, ja sigui un resultat adaptatiu a l'anomenada crisi de masculinitat o un resultat de l'evolució sociocultural de la modernitat, contribueix a que es valorin i considerin igualment com a masculins comportaments de salut més saludables. Tot això en el marc general d'una reformulació de valors masculins i de reinterpretació simbòlica en que la recerca d'ajuda psicològica, per exemple, esdevé mostra d'independència, autoconfiança i duresa i de responsabilització masculina des del rol com a pares que vetllen per la seva família.

5. DISCUSSIÓ I CONCLUSIONS

L'anàlisi dels textos seleccionats permet copsar quins són els **grans temes** que afloren en la recerca més actual sobre la temàtica estudiada.

El **treball** es troba en el centre de bona part de la literatura revisada. Ja sigui aproximat des d'una perspectiva més material o senzillament com un aspecte constitutiu de les experiències quotidianes al món rural, el treball s'explora a bastament i s'erigeix com un factor fonamental en la constitució de moltes identitats rurals, tant de classe com d'ètnia i, sobretot, de gènere.

Un altre tema força explorat, i en estreta relació amb el treball, és la **mobilitat** de les persones al món rural. Donades les característiques socioeconòmiques i culturals que defineixen el món rural, sobretot en la seva dimensió espacial, no és d'estranyar que les mobilitats, tant laborals com de lleure, d'educació o de vida quotidiana en general, siguin presents en moltes recerques. En clau de gènere, destaca com les dones experimenten una major mobilitat en tots els nivells, tant en el seu dia a dia com en les seves emigracions, i com aquesta és un aspecte central en les seves experiències de la ruralitat.

Per altra banda, la construcció d'**identitats de gènere** és també un tema recurrent entre la producció sobre el tema. S'ha observat un gran interès i treball en la construcció de **masculinitats**, especialment entre el jovent rural que, com es desenvoluparà més avall, es tracta segurament del grup de població més estudiat.

Un denominador comú en la majoria d'articles és l'aproximació a la construcció d'identitats i de la diferència a través de l'estudi de la **vida quotidiana**, recurrent en els estudis culturals i socials postestructuralistes. Gràcies a aquesta aproximació s'evidencia com les diferents categories de diferència es construeixen a partir de les pràctiques quotidianes i es fa palesa la importància, ja a nivell metodològic, de les tècniques i anàlisis qualitatives en l'estudi de l'*everyday*.

En aquesta síntesi de resultats és important també presentar una visió general de les moltes troballes que han anat emergint al llarg del treball dels textos referents a les 5 grans variables o eixos de diferència que han fonamentat la categorització dels articles: la classe, l'ètnia, l'edat, la sexualitat i la diversitat funcional. Aquest repàs permet la identificació de buits en la literatura sobre el tema i obre la porta possibles noves línies d'estudi.

La poca presència d'articles que consideren la **classe** com una variable d'anàlisi diferenciada podria portar a pensar que és una categoria descuidada en els estudis de gènere al món rural. Tanmateix, la classe ha estat bastament treballada en la Geografia rural des de la perspectiva de gènere en recerques anteriors al període d'anys revisat i, a la vista dels textos treballats, s'ha pogut constatar com és una variable que ha estat incorporada en tots ells, explicitada en alguns casos i donada per fet en tants altres, evidenciant la naturalesa constitutiva que té la classe en la ruralitat.

L'**ètnia** es confirma com un dels eixos menys explorats en la Geografia rural de gènere. Si bé en l'exercici de categorització d'articles havia sobresortit com un tema força desenvolupat, el treball dels textos ha posat de manifest com l'ètnia no ha estat explorada com un eix de diferència *per se* sinó com un element que justifica, per exemple, anàlisis comparatives entre diferents grups socials. En altres casos, el concepte ètnia remet a altres temes en estreta relació, com les migracions transnacionals, però que escapen de la naturalesa cultural del concepte.

Pel que fa a l'**edat**, el gran nombre d'articles que la treballen de manera específica la consoliden com la variable més explorada en els estudis rurals i de la diferència en l'actualitat. A més, dins aquesta categoria, destaca de manera especial el gran pes que tenen els estudis sobre el **jovent**. Són molts els textos entre els articles seleccionats que tracten sobre les joves i els joves i ho fan, per la seva banda, de manera diversa i en relació als grans temes identificats: treball, mobilitats i identitats de gènere. Referent a aquest darrer tema, convé fer esment especial al tractament de les **masculinitats**, tradicionals i alternatives, que construeixen els joves en espais rurals i l'estreta relació que aquestes masculinitats mantenen amb la noció d'idil·li rural.

Convé destacar també com els altres grups d'edat reben menys atenció en l'estudi de la temàtica que ens ocupa i, per altra banda, com és minsa la recerca que s'ha realitzat sobre els infants i, especialment, la gent gran, un grup sovint oblidat en els estudis de Geografia social i cultural. En aquest sentit, i observant els textos en que no es destaca cap grup d'edat, resulta interessant observar com es dóna per fet que l'**edat adulta** es correspon amb el grup de població més representatiu i, per extensió, centre normatiu a partir del qual es constitueixen la resta d'identitats d'edat: infants, joves i persones grans. Per altra banda, es posa de manifest com són els moments de transició vital, escenari ideal per a explorar tantes *performances* i *rites de passage*, els que desperten més interès entre els estudis que es focalitzen més en l'edat.

En referència a la variable **sexualitat**, sobta l'escassa visibilització en les publicacions analitzades i contrasta amb l'atenció que ha rebut en els estudis urbans. Això podria induir a pensar que els estudis rurals segueixen les mateixes lògiques heteronormatives del propi món rural.

De la mateixa manera, s'evidencia com la **diversitat funcional** és l'estructura de poder més oblidada en els estudis sobre ruralitat, gènere i interseccionalitat examinats en aquestes publicacions, tant de manera específica com de manera transversal i considerada com una categoria d'identitat més.

Bona part dels textos seleccionats i treballats desenvolupen noves aproximacions al concepte d'**idil·li rural** i altres representacions relacionades, també identitàries, com les maternitats i paternitats (idíl·liques) rurals.

El que sembla no esvair-se, però, és la tradicional construcció de la **ruralitat en relació**, quan no *per oposició*, a allò urbà. En un altre nivell, aquesta definició conceptual simbolitza i evidencia les lògiques i relacions d'inclusió i exclusió que caracteritzen els espais rurals contemporanis que, a partir de la definició de què és i què no és rural, determinen quines subjectivitats i identitats hi poden pertànyer i quines no. S'evidencia, així, la profunda **normativitat** que regula les identitats rurals i la seva experiència quotidiana, tant pel que fa al gènere (patriarcal), a la classe (conservadora), a la sexualitat (heterosexual), a l'ètnia (blanca), a l'edat (adult) i a altres eixos de diferència (silenciadora de les realitats de diversitat funcional, d'origen, de llengua...).

Explorem ara, en últim lloc i per les nombroses reflexions que fa emergir, el tractament de la **perspectiva interseccional** en la temàtica considerada.

L'exercici de classificació dels articles, i la seva anàlisi posterior, han permès mostrar les limitacions que implica una **categorització**, no tant excessiva com massa rígida i estàtica, dels eixos de diferència o identitats. Intentar classificar o ressaltar una identitat per sobre les altres és, quan no impossible, poc acurat en tant que s'oblida que la seva naturalesa relacional. En altres paraules, que les categories es constitueixen les unes a les altres.

Aproximar les diferències i les identitats amb un focus massa centrat en les categories, sovint simplificades en etiquetes estàtiques, ens allunya dels potencials de la mirada interseccional i que són, justament, la comprensió de les múltiples **relacions de poder** que constitueixen les identitats. En aquest sentit resulta molt destacable l'aproximació que fa Sweeney (2009) a través del concepte de liminalitat, una dimensió poc explorada i que permet posar de manifest les posicions concretes que els subjectes ocupen en les múltiples relacions de poder i que desemboquen en identitats específiques i situades.

Per altra banda, el treball dels textos també ha permès copsar com, si bé han estat molt pocs els que expliciten la consideració de la perspectiva interseccional, són molts els que no es limiten a un sol eix d'identitat diferent al gènere. Així, la majoria d'articles basen la seva recerca considerant més d'una categoria de diferència i identitat i, centrant-se en una o altra de manera més o menys directa, no ometen les seves interrelacions. D'aquesta manera, tot i no **explicitar** l'aproximació des de la interseccionalitat, sí que s'hi apropen des d'un mateix punt de vista: considerar les múltiples relacions constituents entre les identitats.

Per últim, els articles seleccionats consoliden un dels grans potencials de la Geografia i una de les majors contribucions que pot aportar a la teorització de la interseccionalitat: la introducció de l'**espai** tant com a dimensió com a constituent, especialment en els estudis rurals, poc explorats en la Geografia i en les Ciències Socials en general. Val la pena destacar la naturalesa constituent de l'espai, en el sentit que aquest no és un simple contenidor buit on les relacions de poder tenen lloc sinó que és una variable més. L'espai està constituït (i ahora constitueix) per les relacions socials i de poder, que són representades en l'espai i a través de l'espai.

La revisió bibliogràfica presentada posa de manifest la manca d'estudis que contribueixin, especialment des d'una vessant més empírica i des del camp de la Geografia rural de gènere al desenvolupament teòric i metodològic de la perspectiva interseccional.

El present estat de la qüestió ha permès identificar les llacunes que existeixen pel que fa a estudis sobre eixos de diferència com l'ètnia o, especialment, la sexualitat i la diversitat funcional al món rural, així com de grups d'edat com els infants o les persones grans. En aquest sentit, es detecten interessants possibilitats d'explorar, sempre des de la perspectiva de gènere, identitats menys predominants i trencar, així,

l'heteronormativitat conservadora que en certa manera caracteritza (i caricaturitza) tant el món rural com també bona part dels estudis de Geografia rural.

Per altra banda, existeixen grans buits i, per extensió, grans oportunitats pel que fa als àmbits d'estudi i que permetrien trencar amb l'hegemonia, ja no tant del lloc de producció acadèmica, com de les regions d'estudi. El sud global continua sent un territori poc explorat en els estudis rurals, fet que es converteix paradoxal si es té en compte la importància que hi manté el món rural.

Finalment, val a dir que només 3 dels 27 articles revisats esmenten explícitament el treball de Valentine (2007), tot i que en molts altres articles se citen altres textos anteriors de l'autora. Ho fan Nightingale (2011) i Perera-Mubarak (2013), que treballen explícitament la noció d'interseccionalitat, i també Trel, van Hoven i Huigen (2014). En qualsevol cas, la influència indirecta és notable, sobretot pel que fa al desenvolupament dels estudis sobre joventut i interseccionalitat, els més representats en aquest buidatge i un dels col·lectius que l'autora ha treballat més àmpliament en el món urbà.

En definitiva, el treball realitzat posa de relleu com l'estudi en clau de gènere de les diferències i identitats, facilitada per una perspectiva interseccional en ple desenvolupament teòric i metodològic, planteja nombroses i interessants oportunitats de present i futur per a la Geografia rural.

6. REFERÈNCIES

Aldomà, Ignasi (2015) *Atles de la nova ruralitat. L'actualitat del món rural: els anys de la gran crisi a la Catalunya rural*. Lleida: Fundació del Món Rural.

Baylina, Mireia; Salamaña, Isabel (2006) "El lugar del género en la Geografía Rural", *Boletín de la Asociación de Geógrafos Españoles*, 41, pp. 99-112.

Bell, Stephen A.; Aggleton, Peter (2014) "Economic vulnerability and young people's sexual relationships in rural Uganda", *Journal of Youth Studies*, 17 (6), pp. 814-828.

Bryant, Lia; Pini, Barbara (2009) "Gender, class and rurality: Australian case studies", *Journal of Rural Studies*, 25 (1), pp. 48-57.

Bryant, Linda; Pini, Barbara (2011) *Gender and rurality*. New York: Routledge.

Bye, Linda Marie (2009) "'How to be a rural man': Young men's performances and negotiations of rural masculinities", *Journal of Rural Studies*, 25 (3), pp. 278-288.

Crenshaw, Kimberle (1999) "Mapping the margins: intersectionality, identity politics and violence against women of color", *Stanford Land Review*, 43, pp. 1241-1299.

Deb, Apurba Krishna; Haque, C. Emald; Thompson, Shirley (2015) "'Man can't give birth, woman can't fish': gender Dynamics in the small-scale fisheries of Bangladesh", *Gender, Place and Culture*, 22 (3), pp. 305-324.

Donkersloot, Rachel (2012) "Gendered and generational experiences of place and power in the rural Irish landscape", *Gender, Place and Culture*, 19 (5), pp. 578-599.

Dyson, Jane (2008) "Harvesting identities: youth, work and gender in the Indian Himalayas", *Annals of the Association of American Geographers*, 98 (1), pp. 160-179.

Farrugia, David; Smyth, John; Harrison, Tim (2014) "Emplacing young people in an Australian rural community: an extraverted sense of place in times of change", *Journal of Youth Studies*, 17 (9), pp. 1152-1167.

Foy-Phillips, Phoebe; Lloyd-Evans, Sally (2012) "Shaping children's expectations of gendered parenting in the English rural idyll", *Children's Geographies*, 9 (3-4), pp. 379-394.

García, Benjamín (2011) *Ruralidad emergente: posibilidades y retos*. Madrid: Ministerio de Medio Ambiente y Medio Rural y Marino.

Grubstbström, Ann; Stenbacka, Susanne; Joesse, Sofie (2014) "Balancing family traditions and business: gendered strategies for achieving future resilience among agricultural students", *Journal of Rural Studies*, 35, pp. 152-161.

Gualda, Estrella (2012) "Migración circular en tiempos de crisis. Mujeres de Europa del Este y africanas en la Agricultura de Huelva", *Papers*, 97 (3), pp. 613-640.

Haartsen, Tialda; Strijker, Dirk (2010) "Rural youth culture: *keten* in the Netherlands", *Journal of Rural Studies*, 26 (2), pp. 163-172.

Halfacree, Keith (2006) "Rural space: Constructing a three-fold architecture". A Cloke, Paul K. et al. (eds.) *Handbook of Rural Studies*. London: Sage, pp. 63-90.

Lee, Jessica; Abbott, Rebecca (2009) "Physical activity and rural young people's sense of place", *Children's Geographies*, 7 (2), pp. 191-208.

Little, Jo; Panelli, Ruth (2004) "Gender research in rural geography", *Gender, Place and Culture*, 10 (3), pp. 174-188.

Malheiros Da Silva, Catarina (2011) "Socialização e Modos de Ser Jovem em Área Rural na Bahia", *Revista Latino-americana de Geografia e Gênero*, 2 (2), pp. 47-56.

McCullen, Christine (2011) "Whiteness and farmers markets: performances, perpetuations... contestations", *Antipode*, 43(4), pp. 937-959.

McDowell, Linda (2008) "Thinking through work: complex inequalities, constructions of difference and trans-national migrants", *Progress in Human Geography*, 32 (4), pp. 491-507.

McGrath, Brian; McGarry, Orla (2014) "The religió-cultural dimensions of life for Young Muslim women in a small Irish town", *Journal of Youth Studies*, 17 (7), pp. 948-964.

Nightingale, Andrea J. (2011) "Bounding difference: Intersectionality and the material production of gender, caste, class and environment in Nepal", *Geoforum*, 42 (2), 153-162.

Norman, Moss Edward; Power, Nicole Gerarda (2015) "Stuck between 'the rock' and a hard place: rural crisis and re-imagining rural Newfoundland feminine subjectivities", *Gender, Place and Culture*, 22 (1), pp. 50-66.

Perera-Mubarak, Kamashi N. (2013) "Positive responses, uneven experiences: intersections of gender, ethnicity, and location in post-tsunami Sri Lanka", *Gender, Place and Culture*, 20 (5), pp. 664-685.

Pini, Barbara; Mayes, Robyn; Boyer, Kate (2013) "'Scary' heterosexualities in a rural Australian mining town", *Journal of Rural Studies*, 32, pp. 168-176.

Porter, Gina; Hampshire, Kate; Abane, Albert; Tanle, Augustine; Esia-Donkoh, Kobina; Amoako-Agblorti, Regina Obile; Asiedu Owusu, Samuel (2011) "Mobility, education and livelihood trajectories for young people in rural Ghana: a gender perspective", *Children's Geographies*, 9 (3-4), pp. 395-410.

Ramzan, Bebe; Pini, Barbara; Bryant, Lia (2009) "Experiencing and writing Indigeneity, rurality and gender: Australian reflections", *Journal of Rural Studies*, 25 (4), pp. 435-443.

Riley, Mark (2012) "'Moving on?' Exploring the geographies of retirement adjustment amongst farming couples", *Social and Cultural Geography*, 13 (7), pp. 759-781.

Roy, Phillipe; Tremblay, Gilles; Robertson, Steven (2014) "Help-seeking among male farmers: connecting masculinities and mental health", *Sociologia Ruralis*, 54 (4), pp. 460-476.

Schmalzbauer, Leah (2011) "Doing gender, ensuring survival: Mexian migration and economic crisis in the rural mountain West", *Rural Sociology*, 76 (4), pp. 441-460.

Soronellas, Montserrat; Bodoque, Yolanda; Blay, Jordi; Roquer, Santiago; Torrens, Ramona (2014) "Inmigrar a la Catalunya Rural: contextos de ruralidad y migraciones de mujeres extranjeras hacia pequeños municipios", *Ager*, 16, 111-148.

Sweeney, Brendan (2009) "Producing liminal space: gender, age and class in northern Ontario's tree planting industry", *Gender, Place and Culture*, 16 (5), pp. 569-586.

Trell, Elen-Maarja; van Hoven, Bettina; Huigen, Paulus P.P. (2013) "Youth negotiation and performance of masculine identities in rural Estonia", *Journal of Rural Studies*, 34, pp. 15-25.

Trell, Elen-Maarja; van Hoven, Bettina; Huigen, Paulus P.P. (2014) "'In summer w ego and drink at the lake': young men and the geographies of alcohol and drinking in rural Estonia", *Children's Geographies*, 12 (4), pp. 447-463.

Valentine, Gil (2007) "Theorizing and researching intersectionality: a challenge for a feminist geography", *The Professional Geographer*, 59 (1), pp. 10-21.

Woods, Michael (2011) *Rural*. Oxford: Routledge.